

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İLKÖĞRETİM PROGRAMINDA
4. VE 5. SINIF
SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİMİNDE
KARŞILAŞILAN SORUNLAR**

Fulya ALATAŞ

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Aydın YAKA**

**İZMİR
2008**

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İlköğretim Programında 4. ve 5. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sorunlar” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel, ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/05/2007

Fulya ALATAŞ

DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışmada jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN: Danışman Yrd. Doç. Dr. Aydın YAKA

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜVENDİ

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Halim AKGÖL

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2008

Prof. Dr. Sedef GİDENER

Enstitü Müdürü

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ
FORMU**

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Tezin Yazarının

Soyadı: Alataş

Adı: Fulya

Tezin Türkçe Adı: İlköğretim Programında 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Soft Sciences Course of 4th and 5th Grades in Primary School

Tezin Yapıldığı Üniversite: DOKUZ EYLÜL **Enstitü:**EĞİTİM BİLİMLERİ **Yıl:** 2008

Tezin Türü: 1.Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

2. Doktora

Sayfa Sayısı: 159

3. Tıpta Uzmanlık

Referans Sayısı:

Tez Danışmanının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı: Aydın

Soyadı: YAKA

Türkçe Anahtar Kelimeler:

Eğitim

Öğretim Metodu

Öğretim Programı

İlköğretim

Sınıf Atmosferi

Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilimler

İçerik

İngilizce Anahtar Kelimeler:

Educaton

Education method

Education program

Primary education

Class environment

Soft Sciences

Social Sciences

Content,

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın amacı İlköğretim Programında 4. ve 5. Sınıf Soysal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları sorunları araştırmaktır.

Bu çalışmada benim yanımda bir çok kişinin emeği geçmiştir. Bana desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde her zaman bana destek olan, bana yol gösteren, tüm pozitif enerjisi ve babacan tavrıyla çalışma şevkimi arttıran, değerli bilgilerinden yararlandığım değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Aydın YAKA'ya teşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleşmesinde büyük emeği geçen Yrd. Doç. Dr. Halim AKGÖL'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
YEMİN METNİ.....	i
ONAY.....	ii
YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
ÖZET.....	xv
ABSTRACT.....	xvii

BÖLÜM 1

GİRİŞ.....	1
Problem durumu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	3
Araştırmanın Önemi.....	3
Problem Cümlesi.....	4
Alt Problemler.....	5
Sayıtlılar.....	5
Sınırlılıklar.....	6
Tanımlar.....	6

BÖLÜM 2

İLGİLİ LİTERATÜR.....	8
Yapılan Çalışmalar	9
Sosyal Bilimler.....	11
Sosyal Bilgiler.....	12
Sosyal Bilimler İçerisinde Sosyal Bilgilerin Yeri.....	13

Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi.....	15
Sosyal Bilgilerin İlköğretim Programındaki Yeri ve Önemi.....	17
Sosyal Bilgiler Programının Temel Özellikleri.....	20
Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları.....	24
Programın Uygulanması ile İlgili Açıklamalar.....	25
İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Üniteler ve Süreleri.....	31
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenme- Öğretme Süreçleri.....	33
Yapılandırmacı Yaklaşım Nedir?.....	34
Programın Vizyonu.....	37
Programın Temel Yaklaşımı.....	37
Programın Yapısı.....	38
Beceriler.....	38
Kavramlar.....	39
Değerler.....	42
Öğrenme Öğretme Süreçleri ve Öğretmenin Rolü.....	43
Yöntem ve Teknikler.....	48
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Araç-Gereçler.....	52
Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirme.....	60

BÖLÜM 3

YÖNTEM.....	63
Araştırmanın Modeli.....	63
Evren ve Örneklem.....	63
Veri Toplama Aracı.....	67
Verilerin Analizi.....	68

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM.....	70
Alt Problemlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	70

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER	119
Sonuçlar ve Tartışma.....	119
Öneriler.....	125
KAYNAKÇA.....	130
EK1. ÇALIŞMANIN YAPILDIĞI İLKÖĞRETİM OKULLARININ LİSTESİ	133
EK2. İLKÖĞRETİM 4. VE 5. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ANKETİ	134

TABLOLAR LİSTESİ

BÖLÜM 2

İLGİLİ LİTERATÜR

Tablo 1 İlköğretim Okulu Haftalık Ders Dağılımı.....	18
Tablo 2 Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteler Ve Süreleri.....	31
Tablo 3 Beşinci Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteler Ve Süreleri.....	32

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Tablo 1 Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	64
Tablo 2 Deneklerin Görev Yaptığı Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	64
Tablo 3 Deneklerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	65
Tablo 4 Deneklerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı.....	65
Tablo 5 Deneklerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	66
Tablo 6 Deneklerin Mezun Oldukları Fakültelere Göre Dağılımı.....	67

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Tablo 1 Araç gereç temin Etmekten ve Kullanmaktan Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri.....	70
Tablo 2 Okul ile İlgili Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri.....	72
Tablo 3 Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri.....	73
Tablo 4 Öğretmenden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri.....	74

Tablo 5 Yöntem ve Tekniklerle İlgili Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri.....	75
Tablo 6 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	77
Tablo 7 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Görev Yapan Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farklılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	78
Tablo 8 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	79
Tablo 9 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	80
Tablo 10 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı.....	81
Tablo 11 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	82
Tablo 12 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	83

Tablo 13 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	84
Tablo 14 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları.....	85
Tablo 15 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	86
Tablo 16 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul ile İlgili Sorunların Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	87
Tablo 17 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	88
Tablo 18 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	88
Tablo 19 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı.....	89
Tablo 20 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	90
Tablo 21 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	91

Tablo 22 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	91
Tablo 23 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Okul İle İlgili Sorunların Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farklılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t-Testi Sonuçları).....	92
Tablo 24 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	93
Tablo 25 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farklılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	94
Tablo 26 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	95
Tablo 27 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	96
Tablo 28 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı.....	97
Tablo 29 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	97

Tablo 30 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	98
Tablo 31 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	99
Tablo 32 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	100
Tablo 33 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	101
Tablo 34 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	102
Tablo 35 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	103
Tablo 36 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	103
Tablo 37 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı.....	104
Tablo 38 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan	

	Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	105
Tablo 39	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	106
Tablo 40	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	107
Tablo 41	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	108
Tablo 42	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	109
Tablo 43	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farlılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	110
Tablo 44	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	111
Tablo 45	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	111
Tablo 46	İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı.....	112

Tablo 47 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	113
Tablo 48 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	114
Tablo 49 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları.....	115
Tablo 50 İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farklılıkları (Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları).....	116
Tablo 51 İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaştıkları Araç Gereçlerle İlgili , Öğretmenle İlgili, Okulla İlgili, Öğrenci İle İlgili, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Sorunlarına İlişkin Korelasyon Analizi.....	117

EKLER

Tablo 1 Çalışmanın yapılacağı İlköğretim Okullarının Listesi.....	133
---	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Sosyal Bilgilerin Kapsamı.....	13
Şekil 2 Programların Hiyerarşisi.....	22
Şekil 3 Program Geliştirme Sürecinde Yer Alan Öğeler.....	23

ÖZET

Bu çalışmada, ilköğretim programında 4. ve 5. Sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde karşılaşılan sorunlar araştırılmıştır.

Araştırmada, evren ve örnekleme İzmir Torbalı ilçesinde bulunan, Milli Eğitime Bağlı İlköğretim okullarındaki 4. ve 5. sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır.

Bu araştırmada gerekli verileri toplamak amacıyla Tahiroğlu (2006) tarafından geliştirilen “İlköğretim 4. ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Anket Formu” kullanılmıştır. Öğretmenlerle ilgili demografik bilgileri elde etmek için ankete kişisel bilgi bölümü eklenmiştir.

Elde edilen verilerin analizinde; eşleştirilmiş gruplar için t testi, varyans analizi, frekansları ve korelasyon analizi kullanılmıştır.

İlköğretim okullarında, 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaşılan sorunların neler olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunlar, okul ile ilgili, öğretmen kaynaklı, öğrenci kaynaklı, yöntem - teknikler ve araç gereç kullanmaktan kaynaklanan sorunlar olmak üzere beş grupta incelenmiştir.

Araç gereç temin etmekten ve kullanmaktan kaynaklanan sorunlar, okul ile ilgili karşılaşılan güçlükler, öğretmenden kaynaklanan güçlükler, yöntem ve teknikler ile ilgili güçlüklerin; öğretmenlerin cinsiyetlerine, görev yaptıkları yerleşim yerine, öğrenim durumlarına, katıldıkları hizmet içi eğitim kurslarına, hizmet sürelerine, mezun oldukları fakültelere göre önemli bir farklılık gösterip göstermediği analizlerle araştırılmış, ancak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Diğer bir alt boyut olan öğrenciden kaynaklanan güçlüklerin; öğretmenlerin cinsiyetlerine, görev yaptıkları yerleşim yerine, öğrenim durumlarına, katıldıkları hizmet içi eğitim kurslarına, hizmet sürelerine, mezun oldukları fakültelere göre önemli bir farklılık gösterip göstermediği analizlerle araştırılmış ve anlamlı bir fark

bulunmuştur. Yapılan t-testi sonuçlarına göre eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenler diğer fakülte mezunlarına göre öğrenciden kaynaklanan sorunlar hakkında daha olumlu görüş belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimler, içerik, öğretim, ilköğretim, öğretim yöntemi, öğretim programı, sınıf atmosferi.

ABSTRACT

The issues experienced in the Soft Sciences course of 4th and 5th grades in primary school have been examined with this study.

The universe and sampling of this study include 4th and 5th grade students of primary school located in İzmir / Torbalı.

The survey form called “İlköğretim 4. ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Anket Formu “ of Tahiroğlu (2006) has been used to gather the data required for the study. Personal information section has been added to the survey to collect the demographic information of the teachers.

In order to analyze the gathered data ; T test , variance analysis , frequencies and correlation analysis for matched groups have been used.

The issues experienced in the 4th and 5th grade of Soft Sciences have been detected. These issues has been examined in five groups which are related with school, teacher, student, technics and utilization of tools.

Issues related with obtaining the tools , difficulties with the school, teacher oriented issues, issues related with technics have been investigated by the analysis in terms of the gender of teacher, location of appointment, education level, courses taken, appointment period, graduation school but a meaningful difference could not be found.

The other sub set which is student oriented issues have been investigated by the analysis in terms of the gender of teacher, location of appointment, education level, courses taken, appointment period, graduation school and a meaningful difference has been found. According to the T test results the teachers who are graduated from education faculty have declared positive feedbacks compared the the graduates of the other faculties.

Keywords : Educaton, Soft Sciences, Social Sciences, content, primary education, education method, education program, class environment

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Birçok yazar ve araştırmacı tarafından değişik şekillerde tanımlanan eğitim, en geniş ve en genel anlamda bir davranış değişikliği olarak düşünülebilir. Bu anlamda, öğrenmenin olduğu her durumda davranışların değişmesine yol açan bir eğitim sürecinden söz edilebilir (Varış, 1978, aktaran: Dönmezer, 1997).

Bir eğitim sisteminin en önemli unsuru öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı temelde, sistemi uygulayacak olan öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır. Hiçbir eğitim modeli, o modeli işletecek personelin üzerinde hizmet üretemez. Bundan dolayı, bir okul, ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir denilebilir (Kavcar, 1987, s.39).

İdeal bir okulda öğretmen, öğrenme çevresinin yöneticisidir. Yeni teknolojik araçlar, uzmanlar, aileler, öğretmenin öğrencilerle ilgilenmesine, okul boyutunda görev üstlenmesine daha çok zaman bırakacaktır. Gelecekte öğrenme etkinlikleri sınıf dışına taşacak, okulda daha çok zaman geçiren, kendini işine adanmış öğretmenlere gereksinim duyulacaktır (Cetron ve Gayle, 1991; Başar, 1999).

Etkili öğretmenler yaşamları boyunca öğrenen kişilerdir. Fakat çoğu öğretmen, değişen dünyanın gerisinde kalırlar ve etkili bir öğretim için hazırlıksız ve yetersiz olurlar. Buna karşılık etkili öğretmenler, konularındaki yeni gelişmeleri izlerler ve öğretme becerilerini geliştirirler. En iyi öğretmenler her zaman öğrenen ve kendilerini sürekli öğrenci olarak gören kimselerdir (Glower ve

Bruning, 1990, Dönmezer, 1997). Bu doğrultuda, öğretmenler yeni teknolojiye ayak uydurmalı, kendilerini geliştirmelidirler.

Öğretmenler, bilgi taşıyıcı ve aktarıcı değil, bilgi kaynaklarına giden yolları gösterici, kolaylaştırıcı birer eğitim lideri olmalıdır (Schlechty, 1991; Başar, 1999). Öğretmenin buradaki rolü, dış çevrenin olumsuz ve güç koşullarından ayrılmış özel bir çevre olan okulda, öğrenciye yol gösterme, onu inandırma, güdüleme ve engelleri aşmasında yardımcı olmaktır.

Eğitim, yalnızca okullarda gerçekleştirilen bir etkinlik değildir, ama okul, eğitim amacıyla kurulmuş özel bir çevredir (Bursalıoğlu, 1987, Başar, 1999).

Sınıflar da ustaca düzenlenmiş bir çevre olmalıdır, çünkü, davranışı değiştirmenin çok etkili bir yolu, çevreyi değiştirmektir. Eğitimde yeni teknolojiler, öğrenme çevresine yenilikler getirir. Geleceğin, yüksek teknoloji, öğrenmelerin çoğunda bireysel, sosyal ve zihinsel gelişim için toplu öğrenme olanakları sağlayan öğrenme ortamları gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır (Flechsığ, 1989, Başar, 1999). Okullarımız yapılarını buna uygun hale getirmeli ve bünyesine gereken donanımları sağlamalıdır.

Öğrenci ve okul çevresinin kültür yapısı sınıfı etkiler (Alton-Lee ve Nuthall, 1993; Suryawikarta, 1993). Sokak kültürünün baskıları, suç işlemeye kadar iter (Farrel, 1988; Başar, 1999). Bunların etkileri öğrenciler aracılığıyla sınıf içine yansır.

Araçlar, bilginin algılanmasında somutluk sağlayarak, öğrenmeyi kolaylaştırır, unutmayı azaltır, öğrenciyi güdüler, dikkatini toplar, öğrenme isteği yaratır, hedef davranışların yapılarak gösterilmesine, pekiştirilmesine, düşüncenin kavramlaştırılmasına yardımcı olur, öğrenme çevresini doğallaştırır (Özyürek, 1983; Flechsığ, 1989). Araçlar, zaman alıcı gibi görüldüğü durumlarda bile, daha çok duyuya hitap ettiği için kalıcı öğrenme sağlayarak zaman kazandırır.

Eğitimin yukarıda değinilen yapı taşlarında karşılaşılan sorunları kurumların yeterli donanıma sahip olmayışından kaynaklanan sorunlar, öğretmenlerin araç-gereç kullanımında ve temin etmede karşılaştıkları sorunlar, disiplinsiz öğrenci davranışlarından kaynaklanan sorunlar, öğretmenlerin sosyo-ekonomik durumlarından dolayı karşılaşılan sorunlar, çevreden kaynaklanan sorunlar, öğrencinin sosyal çevresi, ailesi ve ekonomik durumlarından kaynaklanan sorunlar... diye sıralayabiliriz.

Yapılandırmacı yaklaşım ile hazırlanan yeni ilköğretim Sosyal Bilgiler müfredatında dersin öğrencilere öğretilmesinde yaşanan bu problemlerin tespit edilmesi ve eğitim camiasında akademik olarak araştırılması gerekliliği göze çarpmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, İzmir'in Torbalı ilçesine bağlı ilköğretim okullarında, 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaşılan sorunları; okul ile ilgili, öğretmen kaynaklı, öğrenci kaynaklı, yöntem - teknikler ve araç gereç kullanma ile ilgili sorunları sınıflamasına göre tespit etmektir. Ayrıca tüm bu sınıflanmış sorunların öğretmenlerin cinsiyetlerine, görev yaptıkları yerleşim yerine, öğrenim durumlarına, katıldıkları hizmet içi eğitim kurslarına, hizmet sürelerine, mezun oldukları fakültele göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak ve bu sonuçlara dayanarak yorumlarda ve önerilerde bulunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Çağımızın değişen ve gelişen koşullarına paralel olarak eğitim sistemimizde de değişiklik yapılmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım ışığında yeni bir ilköğretim müfredatı oluşturulmuş ve uygulamaya konmuştur. Geçtiğimiz yıl yalnızca pilot okullarda uygulamaya konulmuş olan bu yeni program bu yıl tüm ilköğretim okullarında uygulanmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi yeni bir program

olduğu için henüz bu programın ülkemiz koşullarında yarattığı sorunlara ayrıntılı değinilmemiştir.

Araştırmanın amacı kısaca, ilköğretim okulları 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaşılan sorunları tespit etmektir. Bu sorunların neler olduğu saptanabilirse sorunlara çözüm önerileri getirme imkanımız olacaktır.

Araştırmada elde edilecek bulguların, sınıf öğretmenlerinin eğitim araç-gereçlerini kullanırken ve temin ederken karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesine fayda sağlayacağı, öğretmen yetiştiren kurumların, öğretmenlerin eğitim ve öğretim esnasında karşılaştıkları güçlükleri farkına vararak bu konularda daha fazla önem verilmesine yardımcı olacağı, öğretmen adaylarının, karşılaşılabilecek güçlüklerin bilincinde olmalarına ve kendilerini bu güçlüklerle hazırlamalarına fayda sağlayacağı da beklenmektedir.

Her yenilikte bir takım sorunların ve eksikliklerin olması kaçınılmazdır. Önemli olan bu sorunların çözülmesi, eksikliklerin giderilerek daha iyiye ulaşılmasıdır.

Bu araştırma bulgularının okullarda görülen sorunların tespitine ve çözümüne, eksikliklerin giderilmesine ışık tutacağı düşünülmektedir.

Problem Cümlesi

İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir? Bu sorunlar öğretmenlerin cinsiyet, öğrenim durumu, hizmet süresi, katıldığı hizmet içi eğitim, mezun oldukları fakülte, çalıştıkları kurumun yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Alt Problemler

1- İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

2- Araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3- Okul ile ilgili karşılaşılan sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4- Öğrenciden kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

5- Öğretmenden kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6- Yöntem ve teknikler ile ilgili sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Sayıtlar

1. Araştırma sırasında öğretmenlerin anketteki soruları içtenlikle yanıtlamışlardır.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, araştırmanın uygulanacağı okullarda çalışan ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenleriyle sınırlıdır.
2. 2007-2008 öğretim yılında, araştırma kapsamına giren İzmir Torbalı'da yer alan ilköğretim okullarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan bazı kavramlar ve bunların anlamları şöyledir:

Eğitim: Yeni kuşakların gerekli bilgi, beceri, deney ve değerleri elde etmeleri ve kişiliklerini geliştirmek amacıyla sürdürülen etkinliktir.

Sosyal Bilimler: İnsanların diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu (Sözer, 1998a, s.10).

Sosyal Bilgiler: Tarih, coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan, ancak gerçekte Sosyal Bilimler dediğimiz Felsefe, Sosyoloji, Ekonomi, Psikoloji, Antropoloji gibi disiplinlerden seçilerek ilköğretime uygun biçime getirilmiş konular (Kısakürek, 1998, ss.2-5).

İçerik: Eğitim programında amaçlara uygun düşecek konular bütünü (Demirel, 1999, s. 6).

Öğretim: Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi.

İlköğretim: 6-14 yaş grubundaki öğrencilere temel becerileri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan eğitim devresi (Fidan ve Erden, 1994, s. 212).

Öğretim Yöntemi: Öğretimde bir amaca ulaşmak için izlenen yol, sistem (Büyükkarcı, 2003, s.1).

Öğretim Programı: Bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders konularını kapsayan plan, müfredat programı (Büyükkarcı, 2003, s.1).

Sınıf Atmosferi: Sınıf içerisinde yer alan öğrenci- öğrenci ve öğrenci-öğretmen arasındaki ilişkileri, uyulması gereken kuralları, sınıfın fiziksel koşullarının sınıfta oluşturduğu psikolojik, sosyal ve fiziksel faktörlerdir (Açıkgöz 1998,1988; Şendur 1999:s. 11'deki alıntı).

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

İnsan var olduğu günden bu yana, bir yandan evrendeki olup bitenleri anlama, tanıma, onun sınırlarını çözme; öte yandan doğayı kontrol altına alarak daha rahat ve güvenli bir yaşam sürdürme isteği duymuştur. Bu istek doğrultusunda sürdürülen çalışmalar sonucu bilim oluşmuştur. Bilim teknolojik uygulamalarıyla hem yaşam koşullarını değiştirmekte hem de düşünceleri biçimlendirerek dünya görüşünü etkilemektedir. Gerek bireylerin gerekse toplumların yaşantılarını önemli ölçüde etkileyen bilim, aynı zamanda toplumsal gelişme ve çağdaşlaşmanın temel ölçütü olarak kabul edilmektedir (Yaşar, 1998a, s.155). Bilimsel gelişmelerle insan yaşantısı arasındaki bu ilişki günümüzde daha da belirgin hale gelmiştir.

“Bilimler elde edilen bulgular sonucu hızla değişmekte, yenileşmekte ve gelişmektedir. Bazı bilimlerin, 10-20 yıl önce dayandıkları, güvendikleri bilgiler bugün ya yetersiz ya da geçersiz kalmaktadır” diyen Başaran (1987, s.22) bilim alanındaki gelişme ve değişmelerin eğitim alanına da yansımaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Doğan ise (1997, s.1) “Bilginin hızla artması, iletişim olanaklarının çoğalması, teknolojinin yaygınlaşması eğitimden beklentileri de değiştirmiştir. 21. yüzyılda yetişmiş insan kaynağı, uluslar arası pazarlarda en büyük rekabet unsuru olarak görülmektedir” derken, insan kaynaklarından ne gibi yeterlilikler beklendiği ve bu yeterliliklerin nasıl kazandırılacağı sorularına birçok ülkede yanıt arandığına; uluslar arası alandaki rekabette eğitime de bir kısım görevler düştüğüne dikkatleri çekmektedir.

Toplumların sürekli değişim ve gelişim içinde olduğunu; kültürün de toplumsal kurumlar ve koşullardaki değişmelerle birlikte sürekli değiştiğini belirten Fidan ve Erden (1994, s.59) kültürün yeni nesillere aktarılması kadar bireylerin toplumdaki değişmelere uyum gösterebilecek biçimde yetiştirilmesinin de gerekliliğini belirtmektedirler. Bunun da eğitim ve öğretim etkinlikleriyle sağlanabileceğini vurgulayarak Doğan'ın yukarıdaki görüşünü desteklemektedirler.

Yapılan Çalışmalar

Toklu (1997) İzmir araştırmasında Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunların beş faktörde yoğunlaştığını saptamıştır. Bunlar; programdan, fiziksel ortamdan, öğretmenin kişilik özelliklerinden ve bilgi eksikliğinden, ders kitaplarından ve öğretmen eğitiminden, konuların yüzeyselliğinden kaynaklanan problemlerdir.

Özoğlu (1974) araştırmasının sonucunda sosyal bilimleri okutan öğretmenlerin çoğunun okuttukları dersin ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olmadığı görüşünde olduklarını belirtmiştir.

Açıkgöz (1996) aktardığı Woolfolk'un öğretmenin konu alanını bilmesinin gerekli olduğu, ancak öğretim için yeterli bir özellik olmadığı, öğretmenin yakınlık ve coşkusunun da öğretimi etkili kılan bir özellik olduğunu belirtmiştir.

Güner'in (1995), öğrencilerin öğretmenlerden konuya uygun ve gerekli öğretim araç gereçleri kullanmaları, kendilerinin sınıf ortamında etkili iletişim ortamı kurabilmeleri ve her öğrenciye yeteri kadar ilgi gösterilmesi ile ilgili isteklerinin olduğunu belirttiği çalışması süre, sınıf ortamı ve bireysel farklılıklarda problemler olduğunu göstermektedir.

Yazıcı (2001) İlköğretim okulları birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersini okutan öğretmenlerin bu dersin öğretiminde kullanılan öğretim metot,

teknik ve etkinliklerinin kullanılma durumunun tespit edilmesi amacıyla yaptığı araştırma sonucunda ilköğretim okulları birinci ve ikinci kademesi Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde kullanılan öğretim metotlarının yeterli şekilde uygulanmadığı tespit edilmiştir. Buna sebep olarak, öğretmenlerin metot, teknik ve diğer etkinliklerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları, araç gereç yetersizliği, sınıfların kalabalık oluşu, sosyal bilgiler dersinin branş öğretmenleri tarafından verilmemesi nedeniyle istenilen başarının elde edilemediği görülmüştür.

Arslan (2000) araştırması sonucunda öğretmenlerin ağırlıklı olarak geleneksel ve öğretmen merkezli yöntemleri kullandıkları ve çağdaş araç gereçleri kullanımının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu yetersizliklerin nedeni olarak da uygun eğitsel ortamın olmayışı, gerekli araç gereç konusunda yetersizliklerin oluşu, öğretmenlerin araç gereç kullanma ve yöntemler konusunda yetersizliklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sığan (1997) araştırması sonucunda dersin etkililiğini azaltan faktörlerin, programdan, araç gereçlerden ve dersin işleniş yöntem ve tekniklerden kaynaklanan birtakım etkenler olduğu, Sosyal Bilgiler öğretiminin ezberci bir öğretim anlayışından kurtarılıp öğrencilerin aktif hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Işık (2001), ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler programının sınıf ortamında öğretilmesinde programdan, öğretmenden, ders kitaplarından, araç gereçlerden ve zamandan kaynaklanan güçlükler olduğu, bu nedenle Sosyal Bilgiler kitaplarının, araç gereçlerinin ve zamanın yeniden düzenlenmesi, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretimiyle ilgili seminerlere alınması gerektiği öne sürülmüştür.

Güler (2001) araştırmasında öğretmenlerin genellikle sunuş yolu ve buluş yolu stratejisi ile soru cevap tekniğini kullandıklarını, problem çözme becerisini geliştirici yöntem ve tekniklerle, yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi sağlayan

tekniklerden gezi ve dramatizasyona yer vermedikleri, öğrenme stratejilerini de sınıf ortamında kullanmadıkları sonuçları ortaya çıkmıştır.

Shaughnessy ve Haladyna (1985), sosyal derslerin neden az sevilen dersler olduğunu araştırmışlardır. 6. ve 12. sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda, öğrencilere yeterli olacak sosyal derslerin anahtarının öğretmenler olduğu, sosyal derslerin ders kitaplarından, çalışma kağıtlarından, ders anlatımından ibaret olmaması ve bu derslerin öğrenciyi motive edecek şekilde düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Shaughnessy ve Haladyna'dan aktaran Chloda ve Byford, 2004).

Bennett ve Scholes (2001) araştırmalarında teknolojinin kullanıldığı sosyal bilgiler dersiyle ilgili tutum ve amaçları incelemişler. Uygulamada ödevler ve içerik, öğrencinin teknolojiyi kullanmalarına imkan sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrenciler tüm ödevlerini bilgisayar bağlantılı olarak yapmışlardır. Uygulama sonucunda öğrencilerin teknoloji ile ilgili deneyimleri belli düzeye gelmiştir. Bunun sonucunda Sosyal Bilgiler dersine ve teknoloji kullanımına yönelik öğrenci tutumlarında pozitif yönde değişiklikler olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersinde teknolojinin kullanımıyla dersin kendileri için daha eğlenceli hale gelebileceği ve öğretmenlerin de yeni öğretim stratejileri geliştirebileceklerini belirtmişlerdir.

Sosyal Bilimler

Sosyal bilimler bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir. İlgilendiği esas konu, guruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşeri anlayışı geliştirmektir (Köstüklü, 1999, s.9). Bu sebeple sürekli değişen insan topluluklarının hayatında Sosyal Bilimler oldukça önemlidir.

İnsanların birbirleriyle olan ilişkileri sosyal bilimler konusu olduğu gibi, bireylerin kurumlarla olan ilişkileri de Sosyal bilimler içerisinde değerlendirilir.

Açıklamalara dayanarak, Sosyal Bilimler, hukuk, tarih, coğrafya, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, eğitim, antropoloji vb. şekilde sınıflanabilir. Ayrıca bu bilim dalları da alt dallara ayrılabilir.

İnsanın iki çevresi vardır, birincisi doğal çevredir ki, bunu doğal bilimler araştırır. İkincisi ise, toplumsal çevredir. Bunu da sosyal bilimler araştırır. Her iki çevre de ele alınırken bilimsel yöntemlerle ele alınıp değerlendirilir. Bu açıdan hem doğa bilimleri hem de Sosyal bilimler birbirlerinden faydalanmaktadır. Sonuç olarak, Sosyal bilimlerin amacı toplumsal olgulara çok yönlü bakmak, değişik çözüm yolları üretmek ve uygulamaktır.

Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler kavramı ilk kez 1916 yılında, A.B.D.'de Milli Eğitim derneğinin Orta Dereceli Okulu teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgiler komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite bu kavramı “Mevzu doğrudan insan cemiyetinin teşkilatı ve tekamülüne ve ictimai birliklerin uzun olması dolayısıyla insana dair bilgilerdir” diye tanımlamıştır (Köstüklü, 1999, s.9).

Tarihte ilk kez İsrail devleti çocuklarına Ulusal Tarih ve Yurttaşlık bilgisi dersleri okutturulmuş ve ilk kez Sosyal Bilgiler dersleri adı altında ilk ve ortaokullarda bir dersin okutulmasını Condorcet savunmuştur. Disiplinler arası ve çok disiplinli bir program yaklaşımı ve bir ders olarak Sosyal Bilgiler Türkiye’de ilk kez 1969’lı yıllarda benimsenmiştir (Ağır, 2003, s.2).

Toplumsal olgu ve olayları tek bir disiplinle açıklamak mümkün değildir. Günümüzde meydana gelen toplumsal olayları anlamak için Sosyal Bilimlerin tüm disiplinlerinden yararlanmak gerekir.

Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması ve iyi bir vatandaş olmasını, toplumsal olayları bir bütün olarak kavramasını sağlamak amacıyla ilköğretim okullarında Tarih, Coğrafya, Politika, Ekonomi, Hukuk, Antropoloji gibi

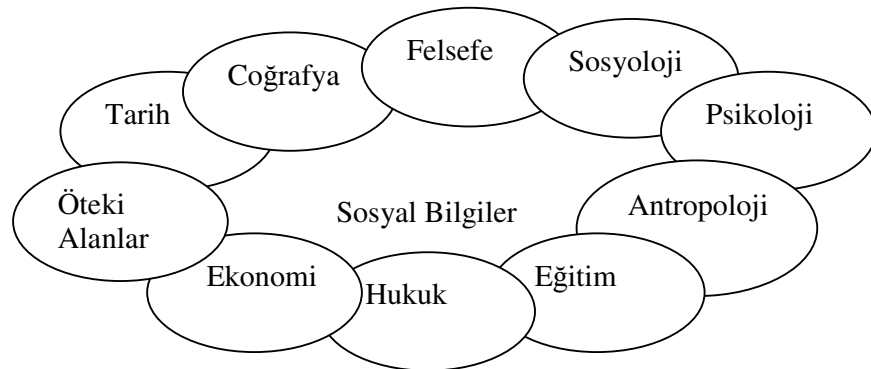
disiplinlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konulardan oluşan Sosyal Bilgiler dersine yer verilmiştir (Erden, tarihsiz, s.35). Batılı ülkeler giderek Sosyal Bilgiler dersinde Sosyal yaşamla birlikte Yurttaşlık bilgisi ile ilgili konulara ağırlık verirken ülkemizde Sosyal Bilgiler, Tarih ve Coğrafya üniteleri ağırlıklı olmaya devam etmektedir. Bu da ülkemizde Sosyal Bilgiler dersinin amacına tam olarak ulaşmasına engel olmaktadır.

Sosyal Bilimler İçerisinde Sosyal Bilgilerin Yeri

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin birbirinden farkları ortaya konularak yapılmaya çalışılmıştır.

Sosyal Bilimler insanın insanla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu; Sosyal Bilgiler ise Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan, ancak gerçekte Sosyal Bilimler dediğimiz Felsefe, Sosyoloji, Ekonomi, Psikoloji, Antropoloji gibi disiplinlerden seçilerek ilköğretime uygun biçime getirilmiş konulardır (Kısakürek, 1988, ss.2-5).

Sönmez (1997, ss. 2-4) “Sosyal Bilgiler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgilerdir. Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlerin ortak bir bileşkesi yani disiplinler arası bir disiplin olarak ele alınabilir” demektedir. Sosyal Bilgilerin bu durumu Şekil 1’ de görülmektedir.

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Kapsamı, Sözer, E. (1998a, s. 7).

Sosyal Bilimler; sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişimlerin neden ve sonuçlarının saptanması, araştırılması, anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerinde durmaktadır. Sosyal Bilimler dersi ise, temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinlerarası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren; ilköğretim düzeyine ve çocuğun küresel algılamaya özelliğine uygun duruma getirilmiş bir ders olarak ele alınmaktadır (Sözer, 1998a, ss. 6-12).

Gerçekte Sosyal Bilimler, eğitim alanının yarattığı bir kavramdır. Bu disiplinler arası alan Sosyal Bilimlerdeki kuramsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak bireyin toplum içinde geliştirilmesi ve yetiştirilmesini amaçlamaktadır (Paykoç, 1991, s.2).

Erden'in (tarihsiz, s.8) Sosyal Bilimler tanımında "Sosyal Bilimler; ilköğretim okullarında iyi ve olumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı" diyerek dersin amacını, içeriğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Moffat (1957, s.2), Sosyal Bilimlerin insanlarla ilgili doğru ve sistemli bilginin büyük bir bölümünü içerdiğine değinerek, bu bilgiyi bireysel yaşamın yöntemi, ekonomik yaşamın düzenlenmesi, ulusların yönetimi ve uluslar arası ilişkilerin düzenlenmesi için gerekli bulmaktadır. Çağdaş yaşamın ve uygarlığın devam etmesi ve ilerlemesi için Sosyal Bilimlere gereksinim olduğu görüşündedir.

Program boyutundan yaklaşan Varış (1996, s.131), Sosyal Bilimleri "bilgi strüktürü" Sosyal Bilimleri ise "program strüktürü" açılarından

sınıflandırmaktadır. Bu sınıflamaya göre Sosyal bilimlerin içinde Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Tarih, Sosyal Bilgiler, Ekonomi v.b. bilim alanları girmekte; Sosyal Bilgiler başlığı altında ise Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi önemli yer tutmakta, Felsefe, Mantık ve Ahlak gibi alanlara da yer verilmektedir.

Yukarıda yer alan tanımlar incelendiğinde Sosyal Bilimlerin daha çok akademik olarak toplum, insan ve çevre ilişkisini incelediğini; Sosyal bilgilerin ise İlköğretim çağına uygun olarak bireyin toplumdaki yaşayışını, davranışlarını, temel gereksinimlerini ve bunları gidermek için yapması gerekenleri işleyen bir ders olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi

İnsan; doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. Bu özelliğine bakılarak, Sosyal Bilimler insanoğlunun yaşamı kadar eskidir savı yanlış olmayacaktır (Sönmez, 1997, s.7).

Eski Mısır ve Perslerde, toplumsal yaşamla ilgili birtakım bilgi ve becerilerin insanlara kazandırılmaya çalışıldığı bilinmektedir. Daha sonraları Antik Roma’da, bazı okullarda Aritmetik ve Geometri ile birlikte Mitoloji, Tarih, Coğrafya, Hukuk ve Felsefe gibi derslerin verildiği görülmektedir. İlk kez Sosyal Bilgiler adıyla bir dersin ilk ve ortaokullarda okutulmasını Fransız düşünürü Condorcet (1743-1794) savunmuştur (Sözer, 1998a, s.8).

20.Yüzyılın başında, ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle Sosyal Bilgiler, bir konu alanı ya da ders olarak A.B.D.’deki eğitim kurumlarına girmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda Sosyal Bilgiler programında çocuk merkezli öğretim yaklaşımı uygulanmaya çalışılmış da 1940’lı ve 1950’li yıllarda Sosyal Bilgiler programlarında yine Tarih ve Coğrafya derslerine ağırlık verilmiştir.

1960 ve 1970'li yılların ortalarında ağır eleştiriler nedeniyle reform hareketi başlatılmıştır. Kavram ve yöntemlere ağırlık veren disiplinlerarası bir yapı benimsenerek, Tarih ve Coğrafya bilgileri azaltılırken Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi ve Sosyal Psikolojiye ağırlık verilmiştir. Ulusal Bilim Vakfı'nın araştırmalarına göre bu uygulama başarısız bulunarak Sosyal Bilgiler öğretiminde 1980'li yıllarda geleneksel yaklaşıma geri dönmüştür (Erden, tarihsiz, s.6).

Bugün Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler olarak ifade edilen dersler, Hayat Bilgisi dersinin, genişletilmiş ve geliştirilmiş şeklidir. 1953 yılındaki Beşinci Milli Eğitim Şurasında ilkokuldaki Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin çocuk psikolojisine göre düzenlenerek bir ders haline getirilmesine karar verilmiştir. 1962 yılında İlkokul Programı Taslağı yayımlanmış, 5-6 yıllık bir deneme uygulamasında, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri Ülke İncelemeleri adını almıştır. 1968 Programında ise Sosyal Bilgiler ismiyle yer almıştır. Böylece ders sayıları azaltılırken, çocuk psikolojisinin gereği olan toptan algılama ya da toplu öğretim uygulamasına gidilmiştir (Binbaşıoğlu, 1999, ss.68-69).

Ortaokullarda ise (bugünkü ilköğretim ikinci kademedede), 1924 ile 1967 yılları arasında yapılan program düzenlemelerinde Tarih ve Coğrafya dersleri zaman zaman değişen haftalık sürelerle (ikişer, üçer ya da birer saat olarak) yer almıştır. Bunun yanında Vatandaşlık Bilgileri değişik isimlerle haftada ikişer ya da birer saat olarak uzun yıllar okutulmuştur (Sözer, 1998a, s.9).

1985 yılında ortaokullarda Sosyal Bilgiler yerine Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri başlatılmıştır. 1992'de Vatandaşlık Bilgileri programı uygulamaya geçilmiş; 1993'te de Milli Tarih ve Vatandaşlık Bilgileri Programlarında değişiklikler yapılmıştır. 1997 yılında ilköğretim okullarında okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri uygulamadan kaldırılmış; yerlerine Sosyal Bilgiler dersinin konulması kararlaştırılmıştır.1998 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kararı ile kabul edilen yeni Sosyal Bilgiler

Dersi Öğretim Programı ilköğretim 4., 5., 6. ve 7. sınıflara yönelik olup haftada üçer saat olmak üzere toplam 108 saatlik süre öngörülerek hazırlanmıştır. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adlı ders ile 7. ve 8. sınıflarda haftada birer saattir. Ayrıca yalnızca 8. sınıflarda okutulan haftada iki saatlik T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük adıyla bir tarih dersi daha vardır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Sosyal Bilgiler programı üzerinde, geliştirme çalışmalarının da sürdürülmektedir. Bu araştırmaların söz konusu ders programının geliştirme çalışmalarına katkıda bulunması ümit edilmektedir.

Sosyal Bilgilerin İlköğretim Programındaki Yeri ve Önemi

Türk Milli Eğitim Sistemi biri diğerine bağlı olan okul öncesi-ilk-orta-yüksek olmak üzere dört öğretim basamağından oluşmaktadır. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 1. maddesinde “İlköğretim kadın ve erkek, bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetiştirmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir” denilmektedir. Esasen önceleri “temel eğitim” olarak ifade edilen bu basamak 16.06.1983 tarih ve 2842 sayılı kanunun 7.maddesi ile “ilköğretim” olarak değiştirilmiştir (Gültekin, 1999, s.2).

Fidan ve Erden (1994, s.212) ise ilköğretimi, “6-14 yaş grubundaki öğrencilere temel beceri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresidir” biçiminde tanımlamaktadırlar.

2007-2008 öğretim yılı ilköğretim okulu haftalık ders dağılımı Tablo 1’de görülmektedir.

	Düşünme Eğitimi						1	1	1
	Halk Kültürü						1	1	1
	Tarım						1	1	1
	Medya Okuryazarlığı						1	1	1
	Takviye ve Etüt Çalışmaları	1	1	1					
SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI		2	2	2	2	2	2	2	2
GENEL TOPLAM		30	30	30	30	30	30	30	30

(Talim ve Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı Kararı ile kabul edilmiştir)

Tablo 1’i incelediğimizde ilköğretim okullarının 1., 2. ve 3. sınıflarında haftada beşer saati Hayat Bilgisi dersine yer verilirken 4., 5., 6. ve 7. sınıflarında haftada üçer saati Sosyal Bilgiler dersi bulunmaktadır. 8. sınıflarda ise bu dersin yerini iki saatlik T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi almıştır. 7. ve 8. sınıflarda haftada birer saatlik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi bulunmaktadır.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri mihver ders özelliği göstermektedir. Örneğin Sosyal Bilgiler dersinde “Türkiye’imiz” ünitesi işlenirken Türkçe dersinde Türkiye ile ilgili bir metin veya şiir işlenerek, Matematik dersinde güzel yurdumuzun gölleri, akarsuları, nüfusu vb. gibi konulara yönelik problemler çözülebilir. Müzik dersinde yurdumuzun güzelliklerine değinen bir şarkı öğretilirken, resim dersinde Türkiye'nin bitki örtüsü, iklimi ve etki alanlarıyla ilgili bir resim yaptırılabilir. Böylece dersler arası etkileşim sağlanmaktadır.

Kimi eğitim çevrelerinde mihver dersin Türkçe olması savunulmakta, öteki derslerin Türkçenin çevresinde yer alması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak

kimi çevrelere göre de, ilköğretim çağındaki çocuğun küresel algılama özelliği ve yakından uzağa doğru, çevresinde gelişen yaşamsal dünyası, Hayat Bilgisi ve bir yerde onun devamı sayılan Sosyal Bilgiler derslerinin mihver dersler olarak benimsenmesini gerekli kılmaktadır.

İlköğretimin en önemli görevi temel kültür öğelerini ve yurttaşlık bilgilerini kazandırmak; çocuğu toplumla uyumlu hale getirmektir. Sosyal Bilgiler öğretiminde de sadece kendi toplumunun kültürünü değil diğer toplumların kültür öğelerinin de incelenmesi zorunludur (Kısakürek, 1988, s. 6).

Sönmez (1997, s. 4) insanın toplumsallaşması için biyolojik yapısı dışında kültürel, toplumsal ve psikolojik boyutlarının ele alınmasını gerekli bulmaktadır. Bu üç boyutla ilgili derslerin sıkı ilişki içinde olduğunu belirterek ilköğretimdeki çocuklar için ince ayrıntılara girmenin onların gelişim ve öğrenme durumlarına uygun olmadığına dikkati çekmektedir.

Sosyal Bilgiler kişilik gelişimi yönünden de gerekli bir derstir. Bu derste çocuk, toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilir ve kendisinin toplumsal yaşamla kaynaşması sağlanır. Böylece Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşmasında önemli bir işlevi yerine getirmiş olur (Sözer, 1998a, s. 8).

Erden (tarihsiz, s. 4) tüm bu açıklamaları özetler biçimde Türkiye’de; ilköğretim kurumlarının ilk üç yılında Hayat Bilgisi; 4., 5., 6., 7. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersi yoluyla birçok bilgi ve becerinin kazandırılmaya çalışıldığını ; bu nedenle Sosyal Bilgiler dersini ilköğretim okullarının birinci ve ikinci devresinde yer alan en önemli derslerden biri olarak görmektedir.

Sosyal Bilgiler Programının Temel Özellikleri

Sosyal Bilgiler Programının ana amacı, Milli Eğitimin Genel Amaçları çerçevesinde bireyin kendisini, yaşadığı toplumu ve dünyayı kendi istek ve becerileriyle anlamasına ve katkıda bulunmasına fırsat ve ortam sağlamak olarak

kısaca özetlenebilir. Giderek küreselleşen dünyada ayrı bir anlam ve önem kazanan yerel ve ulusal değerler, artan bilgi üretimi ve yayılımı karşısında bireyin hayata ve dünyaya bakışında yaşadığı anlam ve kimlik kargaşaları, tek neden tek sonuç mantığı çerçevesinde düzenlenmiş bilgi kümelerinin çok boyutlu, karmaşık sosyal hayat karşısında işlevsiz bir yük hâline gelişi gibi nedenler, sosyal bilgiler programının yeni bir eğitim anlayışıyla yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda program, yapılandırmacılık –oluşturmacılık akımı çerçevesinde gerek içerik ve gerekse öğretim yöntem ve stratejileri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Programı, tümüyle “davranışçı” bir nitelik sergileyen eski programın aksine, “Yapılandırmacı” (Constructivist) bir eğitim anlayışıyla ele alınmıştır. Bu çerçevede, yeni programın özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Sosyal Bilgiler Programında içerik, sosyal hayatın tüm yönlerini kapsadığı varsayılan sekiz kategoriye ayrılmıştır. Yeni program dilinde bu kategorilerden her birine “öğrenme alanı” adı verilmektedir. Öğrenme alanları, “Birey ve Kimlik”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar” biçiminde, dünya eğitim literatürü taranarak saptanmıştır.

Öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştıran, “kazanım”, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir. Kazanımların yapısı, Yapılandırmacı eğitim anlayışının esasını yansıtmaktadır. Her bir kazanımın “beceri, bilgi ve değer” içermesine çalışılmıştır. Davranışçı yaklaşımda, bilgi-beceri-değer ayrı kategoriler halinde ele alınmakta iken, yapısalcı yaklaşım, bunların herbirinin anlamlı bir bütün içine yerleştirmeyi temel almıştır. Aşağıda, “Kültür ve Miras” öğrenme alanının içeriğini oluşturan birkaç kazanım örneği sunulmuştur:

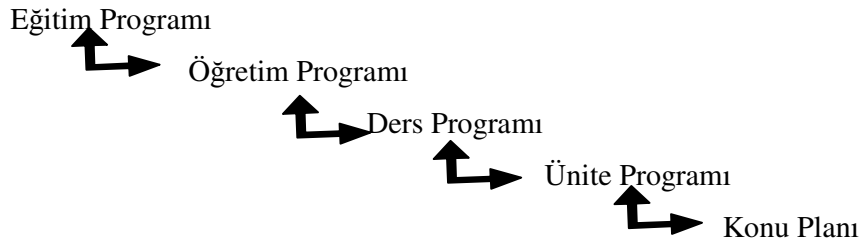
“Sözlü tarih yöntemini kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.” Bu kazanımda, yapısalcı yaklaşımın üç ayağı olan, “beceri-bilgi ve değer” birlikteliği görülmektedir. Sözlü tarih ve belli nesnelere sorgulanması, kazanımın beceri ayağını oluştururken, bu becerilerin kullanılmasıyla ortaya çıkan aile tarihi bilgi ayağını, aile kavramının kendisi ise, değer ayağını temsil etmektedir. Dördüncü sınıfın aynı alanından bir başka örnek kazanım ise şöyledir:

“Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Milli Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye’yi betimler.”

Bu kazanımın da yine aynı üç öge üzerine kurulduğunu görmek mümkündür. Görsel materyallerin sorgulanması ve yaşanmış olayların derlenmesi beceri, Milli Mücadele yıllarında Türkiye’nin betimlenmesi bilgi ve Milli Mücadele sürecinin kendisi başlı başına bir değerdir ve programda “vatanseverlik” olarak ifade edilmiştir.

Kazanımlar, öğrenme yaşantılarının düzenlenmesine ilişkin ipuçları veriyor olmasına karşın, programda bu kazanımların nasıl gerçekleştirilebileceğini somutlaştıran “etkinlik örnekleri” sunulmuştur. Etkinlik örneklerinin öğretmenler için bağlayıcı bir yanı bulunmamakta ve yalnızca programın yapılandırmacı iskeletinin, yine aynı anlayışla nasıl ele alınabileceğine ilişkin örnekler sunmaktadır.

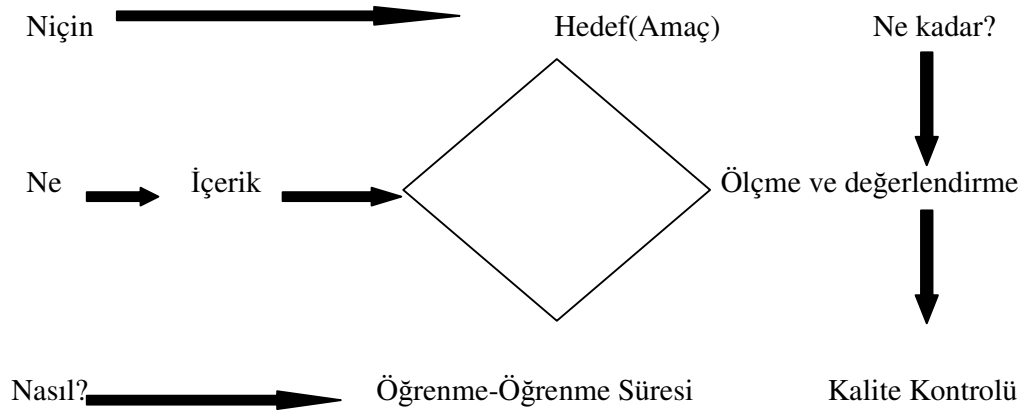
Programlar, eğitim programından, bir dersin planına doğru Şekil 2’de görüldüğü gibi bir hiyerarşi izlemektedir.

Şekil-2 Programların Hiyerarşisi, Varış, F. (1998, s. 7).

Böyle bir hiyerarşide, her bir program, bir üst programla, amaçlar ve içerik yönünden ilişkili olduğundan, öğretim sorumluluğu taşıyan herkesin bu sorumluluğun yalnızca konu planını uygulama ile sınırlı olmadığını, konu planının, milli eğitim amaçlarını gerçekleştirmede son halka olduğunu bilmesi gerekmektedir (Varış, 1998, s.7).

Eğitim programını, “programın öğeleri olan amaç, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme boyutları arasındaki dinamik ilişkiler bütünü” yansıtır” biçiminde ele alan Demirel (1999, s. 28) bu ilişkiyi Şekil 3’de görüldüğü gibi ifade etmiştir.

Şekil-3 Program Geliştirme Sürecinde Yer Alan Öğeler

Demirel, Ö. (1999, s.28)

Bir eğitim programının temel öğeleri olan amaç, içerik ve öğretme-öğrenme süreci boyutlarında , niçin?, ne?, nasıl? Sorularına yanıt bulmaya çalışılır. Kazanımlar boyutunda **niçin?** sorusuna yanıt aranır. Örneğin Sosyal

Bilgiler dersini niçin öğreniyoruz? İçerik boyutunda ise **ne?** Sorusunun yanıtı önemlidir. Örneğin Ne öğretilmeli ki programda yer alan kazanımlar gerçekleştirilsin? Öğretme- öğrenme süreci boyutunda da **nasıl?** sorusuna yanıt aranır. Programın içeriği nasıl sunulmalıdır ki belirlenen kazanımlara ulaşılabilsin? Ölçme- değerlendirme boyutunda da nitelik denetimi yapılmaktadır. Bu iş, yapılan öğretimin niteliğinin denetlenmesi ve program amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin ortaya çıkarılması demektir. Böylece sisteme sürekli dönüt sağlanmış olur (Sözer, 1998a, s. 17).

Eğitim programı, öğrencinin zihinsel, devinimsel, duyuşsal ve sosyal yönlerden gelişimine yardım eden, milli eğitimin ve öğretim kurumunun amaçlarına dönük ve bireyin uzun dönemli eğitim amaçlarına ulaşmasına yardım etmek amacına yönelik her türlü öğrenim yaşantılarını kapsayan bir programdır (Varış, 1996, s.14).

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarını iyi bir şekilde kavrayabilmek için her şeyden önce Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını bilmek gerekir. Türk Milli Eğitiminin genel amaçların 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde şöyle belirtilmiştir (MEB, 2005);

MADDE 2: Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

- Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

- Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak. Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Bu genel amaçlar dikkatle incelenecek olursa, her üç maddede de dile getirilen özellikler, bir bakıma Sosyal Bilgiler dersinin özü ve ruhuna uygun düşmektedir.

Programın Uygulanması ile İlgili Açıklamalar

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 4 ve 5. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır.

Bu dersin eğitim ve öğretiminde;

a- Etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla tasarlanmış Sosyal Bilgiler üniteleri; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü olarak ele alınmaktadır. Öğretmen de konuları çok

yönlü olarak işlemelidir. Örneğin, Türkiye'nin coğrafî bölgeleri ele alınırken, Millî Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilerek, coğrafya, tarih ve vatandaşlık konuları ile ilişkilendirilerek, millî bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturulmaya çalışılmalıdır. Benzer şekilde edebî ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikayeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak, sosyal bilgiler, edebiyat ve coğrafya kaynaştırılmalı, öğrencilere vatan sevgisi kazandırılmalıdır.

b- Sosyal Bilgiler Programında, belirlenmiş kazanımlara yönelik konu sıralaması yapılmamıştır. Programda kazanımların öngördüğü bir içerik sınırlaması söz konusudur. Öğretmen kazanımları gerçekleştirmesi koşuluyla; çevre özelliklerini, öğrenci grubunun ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazır-bulunmuşluk düzeylerini ve dolayısıyla da ön bilgilerini dikkate alarak, Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda uygun çıkış noktaları, uyarıcı ve pekiştireç unsurlarını kullanarak çerçevesi belirlenmiş olan içeriğe bağlı oluşturacağı alt başlıklar etrafında hareket etmelidir. Çevresel etkiler ve grubun sözü edilen özellikleri açısından gerektiğinde, güncellik ilkesi gözetilmek kaydıyla ünite sürelerinde değişiklik yapabilir. Öğretmen, geçmiş, bugün ve gelecek düşünüldüğünde, bütün insan faaliyetlerini kapsayacak şekilde seçilmiş olan dokuz öğrenme alanının, birden fazla disiplini içerdiğine, “zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanının, diğer sekiz öğrenme alanıyla birlikte değerlendirildiğine dikkat etmelidir.

c- Öğretmen, “sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem vermelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin, vb.) bilimsel yöntemleri sezdirilmelidir. Öğretmen, okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşüncelerini sağlamalıdır. Tarih konuları da öğrencilere bir problem olarak sunulmalıdır. Örneğin “TBMM'nin Açılışı” konusunda, “Atatürk, 1920'de kurulan yeni devletin malî

kaynakları problemini nasıl çözdü?” problemi ortaya atılabilir. Burada önce, bir devletin gelir kaynakları ile ilgili öğrencilerin görüşleri alınmalı, sonra veri ve kaynak toplamalarına yardım edilmeli, görüşleri test edilmeli ve tartışmaya teşvik edilmeli, daha sonra da öğrencilerin bir rapor yazmaları sağlanmalıdır.

d- Son yıllarda bazı eğitimciler tarafından “genişleyen çevreler” programına yönelik haklı ve yerinde eleştiriler yapılmaktadır. Örneğin 8-13 yaşlarındaki çocukların yakından uzağa ilkesinin tersine Çin Seddi, Piramitler, dünyanın en uzun, en kilolu, en yaşlı insanı gibi konularla ilgilendiği görülmüştür. Bu yüzden ünitelerin sıralanması “yakından uzağa” ilkesine göre yapılırken, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı ile öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır.

e- Üniteler işlenirken doğrudan verilecek beceriler üzerine alıştırmalar yapılmalıdır. Dokuz temel becerinin yanı sıra, öğrencilerin zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve sosyal katılım gibi sosyal bilgiler becerilerini kazanmaları üzerinde özellikle durulmalıdır. Bu beceriler alt aşamaları ile birlikte öğretmen kılavuzunda verilmiştir. Kaynak kullanımı ve kanıt değerlendirmeye dayalı sosyal bilgiler eğitiminde öğrencilerin sebep-sonuç ilişkisi kurmaları ve kanıta dayalı akıl yürütmeleri sağlanmalı, kanıtların sınırlılıkları ve tarihin farklı yorumlarının olabileceği fark ettirilmelidir.

f- Öğretmen, öğrencilerin disiplinlere ait yapısal kavramları öğrenmelerine dikkat etmelidir. Öğrencilerin, çizdikleri kavram haritalarından yararlanarak, kavram yanılgıları varsa, düzeltmelerine yardımcı olmalıdır.

g- Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle, değerleri açıklamak, ahlâkî muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmelidir.

h- Öğretmen, programda üç türlü ilişkilendirme ile karşılaşmaktadır. Bunlar, üniteler arası ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve aradisiplinlerle

ilişkilendirmez. Programda üniteler arası ve dersler arası ilişkilendirme açıklamalar bölümünde yer alırken, aradisiplinlerle ilişkilendirme tabloları programın devamında yer almaktadır. Sınıf öğretmeni, 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde sık sık bu ilişkileri öğrencilerin kurmasına yardımcı olmalıdır. 6, 7 ve 8. sınıflarda dersin öğretmenleri diğer branş öğretmenleriyle toplantı yaparak planlarını oluşturmalıdır.

I- Öğretmen, okulun bulunduğu çevreye göre programdaki etkinlik örneklerini seçmeli ya da kendisi etkinlik hazırlamalıdır. Olguları ve olayları aktarmak ya da öğrencilere ders kitaplarını ezberletmek yerine, aktif öğrenme etkinliklerini uygulamalıdır. Yeni etkinlikler tasarlanırken, dersin 17 genel amacı, ünite kazanımları, farklı öğrenme stilleri ve zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır. Öğretmen bilgi dağıtıcı rolü yerine, öğrencilerinin anlam kurmalarına yardımcı rolünü benimsemelidir. Öğrencileri düşündürücü ve açık uçlu sorularla sorgulamaya teşvik etmelidir. Öğretmen soru sorduktan sonra, 2-3 dakika beklemelidir. Öncelikle küçük veri kırıntıları ve olgu koleksiyonları yerine, öğrencilerin büyük fikirler, temalar ile karşılaşmalarına yönelik, becerileri ve değerleri geliştirici etkinlikler seçebilir. Örneğin, I. Dünya Savaşı'na, Milli Mücadele'ye ve II. Dünya Savaşı'na siyasal, ekonomik ve kültürel açılardan topluca bakılabilir. Öğretmen, önce bu savaşlara ilişkin öğrencilerin ön bilgilerini saptamalı, öğrencilerin olguları birbirinden ve ders kitaplarından öğrenebileceği bir ortam sağlamalıdır. Öğretmen öğrencilerin, bu savaşları, benzerlik ve farklılıklar açısından analiz etmelerine çalışır. Öğrencilerin erken yaşlardan itibaren bireysel ya da grup olarak birincil ve ikincil kaynaklar üzerinde çalışarak, kendi anlayışlarını sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturmalarına yardımcı olmalıdır. Oluşturmacı sınıfın gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir yer olduğu unutulmamalıdır. Bu şekilde öğrenciler demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşları olarak yetişebilir.

i- Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanarak, öğrencilerin tarihsel duyarlılığı geliştirilmelidir. Öğretmen, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı'nda bir zaferin ya da Türk İnkılâbı ile ilgili herhangi bir olayın yıl dönümü, Ankara'nın başkent olması gibi olayların yıl dönümlerinde Atatürk'ün kişilik özelliklerini, inkılâplarını, ilkelerini ve düşüncelerini anlatmalıdır. Öğretmen, Atatürk'ün “Türk, öğren, çalış, güven”, “Ne mutlu Türküm diyene!” ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” gibi sözlerinden hareketle, Türklerin tarihte oynadıkları rolü; askerlik, idare, hukuk, bilim, fen ve sanat alanında insanlığa hizmetlerini göstermelidir. Öğrencilerin, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve takdir duygularını geliştirmelidir. Öğrenciler, yazılı ve görsel basın tarafından güncel konuların ve haberlerin etkisi altındadır. Öğrencilerin zihinlerinin güncel meselelerle meşgul olduğu zamanlarda ve dönem başında planlanmış dersin pek verimli olmadığı durumlarda, öğretmen “güncellik ilkesinden” hareket etmeli, fırsatları değerlendirmelidir. Güncel konular, öğrencilere iş ve proje olarak verilmelidir.

j- Öğretmen, inceleme gezilerine önem vermelidir. Bu geziler pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, müze-kentler, savaş alanları) yönelik olabilir. Bu geziler, sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülmemeli, her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kağıtları hazırlanmalı ya da müzelerin çalışma kağıdı kullanılmalıdır. Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanmalıdır. Tarihî bir kişilikten söz ediliyorsa, bu kişi de okulun bulunduğu çevrede doğmuş, bulunmuş ya da ölmüş ise bu yönden değerlendirilmelidir. Bu kişinin medrese, cami, kütüphane, imaret, han, türbe, mahalle, sokak ve ev gibi herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu kişi ve eserleri ile ilgili öğrencilere araştırma projeleri verilebilir. Öğretmen, sınıfta ya da müzede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihî kişilikler ile empati kurmasını

sağlamalıdır. Öğrencilere verilen ödevler gerçek (otantik) hayat problemlerinden seçilmelidir. Örneğin antik bir şehirden asfalt karayolu geçirilmek isteniyor. “Siz bu şehrin neden korunması gerektiğini açıklayan dilekçe yazınız”. “Ya da TRT için çalışan bir program yapımcısısınız. Safranbolu evleri ile ilgili bir belgesel yapmanız isteniyor. Bu belgeselin senaryosunu yazınız.” Bu tür etkinliklerle öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve özellikle yazma becerileri geliştirilmelidir.

k- Öğretmen, öğrencileri millî, ahlâki, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik, ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır. Ayrıca ders konularını sevdirci roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebî ürünleri okumaya teşvik etmelidir.

l- Öğretmen fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM’lar, tarih ve sosyal bilgiler benzeşim (simülasyon) programları, çoklu ortam (multimedya) ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini (internet gibi) imkânları ölçüsünde sosyal bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara, sınıf içinde internet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırmalıdır.

m- Öğretmen, ünitenin yapısına uygun olan değerlendirme araç ve yöntemlerini seçmelidir. Öğretmen, değerlendirmenin, öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğunu bilmelidir. Sadece öğrenme ürününü değil, öğrenme sürecini de değerlendirmelidir. Değerlendirmede geleneksel yöntemlerle, alternatif değerlendirme yöntemlerini birlikte kullanılmalıdır. Bu değerlendirme yöntemleri ve araçları; gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler, posterler, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurma, açık uçlu sorulardan oluşan testlerdir. Öğretmen, geleneksel değerlendirme araç ve yöntemlerini kullandığında öğrencilerde ıraksak düşünmeye yol açan özellikle ıraksak sorular sormalıdır. Bazı öğrenciler grup tartışmalarında sessizdir. Fakat çok iyi kompozisyon yazar ya da resim yapar,

bazıları çok iyi sunuş yapar; fakat yazıya dökemez. Görüldüğü gibi çok değişik ölçme araçlarının kullanılması öğrencilere öğrendiğini gösterme şansı vermektedir. Öğrenciler etkinlikler çerçevesinde fotoğraf, resim, proje, poster, şarkı sözü, powerpoint sunusu, maket gibi ürünler yapabilmeli ve bunlar aileleri ve çevreleriyle paylaşmak üzere sergilenmelidir (Vural M., **İlköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Kılavuzları**. Erzurum: 2005, s.490).

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı

Tablo 2

4. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteler Ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/DERS SAATİ
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	6	11	12
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	6	11	12
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	4	14	15

Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	4	11	12
	Toplam	46	100	108

Tablo 3
5. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteler Ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/ DERS SAATİ
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	4	11	12
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	6	11	12
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke Bir Bayrak	5	14	15
Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	6	11	12
	Toplam	47	100	108

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenme- Öğretme Süreçleri

Öğretme- öğrenme süreci programın bir diğer boyutudur. Öğrenme bu boyutta gerçekleşecektir. Bu boyut M.E.B. öğretim programlarında öğrenme- öğretme etkinlikleri ya da işleniş gibi ifadelerle geçmektedir (Demirel, 1999, s.36)

Öğrenme, bireyin çevresi ile etkileşimi sonucunda oluşan kalıcı davranış değişmesidir. İstenilen davranışları, öğrencilere davranış bilimlerinin verilerine dayalı olarak kazandırabilmek için öncelikle eğitimin amaçlarının belirlenmesi, daha sonra amaçları gerçekleştirici nitelikte öğrenme- öğretme ortamının düzenlenmesi ve istenilen davranışların ya da değişikliğin oluşturulması, son olarak da elde edilen ürünün kalite kontrolünün yapılması gerekmektedir (Bilen, 1999, s.37).

Öğretme, öğrenmeyi sağlama ve rehberlik etme etkinliğidir. Planlı ve programlı öğretme etkinlikleri ise öğretim olarak adlandırılmaktadır (Erden ve Akman, 1996, s.121).

Yaşar (1998b, s. 143), eğitim öğretim etkinliklerinin akıcı ve düzenli olarak yürütülebilmesi için yapılacak çalışmaların önceden planlanması gerektiğini; böylece öğretmenin verimli bir çalışma ile amaçlarına en kısa yoldan ulaşacağını belirtmektedir.

Fidan ve Erden (1994, s.20) ise, Eğitim sürecinde öğrenmenin, öğretim yoluyla gerçekleştiği, öğretme ve öğrenmenin birbiriyle iç içe iki etkinlik olduğu, öğretimde öğreticinin öğrenmede ise öğrenenin ağırlığının daha fazla olduğu görüşündedirler.

Erdem ve Akman (1996, s. 161), öğrenme bireysel olmakla birlikte, bireyin bulunduğu ortam bir başkası tarafından bilinçli olarak düzenlenerek öğrenmenin yönlendirilebileceği görüşünde olup "öğrenmeyi sağlamak için yapılan bu tür

etkinlikler öğretme olarak adlandırılmaktadır” diyerek bu iç içeliği açıklamaktadır.

Hayatı boyunca öğrenmekte olduğu bilgi ve becerileri yaşamına yansıtan bireylerin yetişmesinde öğretim yöntem ve teknikleri büyük önem taşımaktadır. Öğrenme süreçlerinde, belirlenmiş hedeflerin yanında, öğrencilerin düşüncelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp yaşama geçirmelerine destek olacak yöntem ve teknikler uygulanmalıdır. Yapılan araştırmalarda, anlatım yönteminin en aza indirgenmesinin gerekliliği göze çarpmaktadır. (Aktaran: Açıkgöz, 2003)

Öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında öğretmenin rolü; öğrencilere yön göstermek, önerilerde bulunmak, rehber olmak, fikir vermek, gereken yerlerde açıklama yapmak ve onların gelişimlerini gözlemektir (Açıkgöz, 2003:34).

Sosyal Bilgiler dersinde, bilgi öğrencinin kendisi tarafından yapılandırılmalıdır. Öğrencilerin yetiştirilmesinde bilginin bir amaç olarak değil, bir problemin çözümünde bir araç olarak edinilmesi sağlanmalıdır.

Yapılandırmacı Yaklaşım Nedir?

Her geçen gün yeni bir şeyler öğreniyoruz. Peki, bu bilgilerimiz nereden geliyor? Daha önceden bilmediğimiz bir şeyi nasıl bilir hâle geliyoruz? Bu bilme işleminde ne gibi süreçler yaşanıyor ya da bilgi, bizim zihnimize nasıl yerleşiyor?

Hem birer inceleme konusu hem de büyük bir merak kaynağı olan bu sorular eğitimci olarak bizlerin hiç de yabancı olmadığı/olamayacağımız sorulardır. Bu sorular, yıllarca çok sayıda araştırmacının, uzmanın da inceleme konusu oldu. Eğitim psikologları tarafından çeşitli açıklamalar ve teoriler ortaya kondu. Birçok program denendi. Hiçbir zaman “En iyisi budur.” denemeyecek olsa da zamanın ve ihtiyaçların değişmesiyle bunlara bir yenisi daha eklendi.

Yapılandırmacı yaklaşım, bu sorulara cevap arama gayretinin bir ürünü olarak ortaya çıktı (Tahiroğlu, 2006).

Yapılandırmacı yaklaşımın bazı düşünceleri eskiden de dile getirilmiştir. Örneğin, bilginin bilen tarafından yapılandırıldığı düşüncesi MÖ. 5. ve 6. Yüzyıllarda şüpheciler tarafından savunulmuştur. Herbart, yaşantıların önceden bilinen kavramlarla ilişkilendirilmesi sürecinden bahsetmektedir (Duit,1995).Ancak bunlar, çeşitli kuramlarda yer alan tek tek düşünceler olmaktan öteye geçememiştir. Bu nedenle, böyle düşünceler içeren kuramlara da yapılandırmacı kuramlar denilememektedir (Açıkgöz, 2005, s.60).

Yapılandırmacı süreçte asıl dönüm noktası 20. Yüzyılın ikinci yarısında ve son zamanlarda öne çıkan Piaget, Vygotsky, Asubel, Bruner ve Von Glasersfeld gibi araştırmacıların çalışmalarıyla gerçekleşmiştir (Açıkgöz, 2005, s.60).

Jean Piaget'in "Bildiklerimizi nasıl biliyoruz?" sorusuna cevap ararken ulaştığı sonuç şuydu: "Bilgi, bütün bir şekilde bir insandan diğer bir insana iletilemez, insanların kendi bilgilerini ve kendi anlayışlarını yapılandırmaları gerekir. Öğrenme, bilginin bir öğretmen ya da ders kitabından çocuğun beynine taşınması şeklinde gerçekleşmemektedir. Bunun yerine, her çocuk önceki bildiklerini yeni bilgilerle birleştirerek kendi anlamını inşa eder. Böylece yeni bilgi, çocuğa kişisel bir anlam sağlar."

Bir çocuk, hayatı boyunca kullanacağı lisan, fiziksel beceriler, sözel anlama ve duygusal gelişimini bilgi toplayarak ve çevresindeki dünyayı tecrübe ederek kendi kendine öğrenmiştir. Bu bir yapılandırmacılık örneğidir. Piaget, yeni bir bilginin yapılandırılmasını, geçmiş bilgilerin, yeni bilgilerin ve öğrenmeye hazır oluşun bir bileşimi olarak tanımlar (Tahiroğlu, 2006).

Açıkgöz'e göre (2006, s.60), yapılandırmacılık; bilgi, bilginin doğası, nasıl bildiğimiz, bilginin yapılandırılması sürecinin nasıl bir süreç olduğu, bu sürecin nelerden etkilendiği gibi konularla ilgilenmekte ve düşünceleri eğitimsel uygulamalara temel oluşturmaktadır. Bilgiyi yapılandırma gereksinimi, bireyin

çevresiyle etkileşimi sırasında geçirdiği yaşantılardan anlam çıkarmaya çalışırken ortaya çıkar. Birey içinde yaşadığı çevreyle ve geçirdiği yaşantıların getirdiği sıkıntılarla baş etmek için bilgiyi yapılandırmak zorundadır ve bu süreç yaşam boyu sürer.

Tanım olarak, “insanların kendi deneyimleri ve düşünceleri sonucunda kendi bilgilerini ve zihinsel modellerini oluşturdukları” şeklindeki yaklaşıma yapılandırmacı yaklaşım (constructivist approach) denir. Her birey aynı bilgiyi farklı yapılandırır, kendine göre bir anlam oluşturur. Bu aynı deneyimden farklı bilgiler elde etmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni ise, her iki bireyin de duyguda, düşüncede ve deneyim ortamına kattıkları geçmiş bilgilerdeki farklılıklarının sonucudur. Bireyin anlam oluşturması onun öğrenmesi ile aynı anlama gelmektedir (Tahiroğlu, 2006).

Bilgi, kalıplaşmış bir obje değildir, dolayısıyla onun elde edilmesi, bireyin kendi yaşantıları ve kendi öznel durumuna bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durumda birey, aktiftir. Öğrenilecek konuyla yüz yüze gelerek gerçek (otantik) tecrübeler yaşar. Yaşadığı bu tecrübeleri önceki deneyimleri içerisinde tamamen kendine özel kod-lamalarla yapılandırır. Bu, tıpkı aynı resme bakıp farklı şeyler gören iki insanın durumu gibidir. Benzeri durumları kendi sınıflarımızda da yaşamışızdır. Anlattığımız bir konuyu iki farklı öğrencinin farklı şekillerde anlamış olduğunu görmemiz mümkündür. İkisi de gerekli öğrenmeyi gerçekleştirmiş, konuyu anlamış, konuyla ilgili sorulara doğru cevaplar vermişlerdir. Farklı olan ise, ikisinin de sunulan konuyu farklı yöntemlerle, farklı ilişkilendirmelerle zihinlerinde yapılandırmış olmalarıdır.

Bilginin elde edilmesi bireyin yaşantılarına bağlıdır. Birey, öğrenilecek konuyla yüz yüze gelerek gerçek (otantik) tecrübeler yaşar. Yaşadığı bu tecrübeleri kendine özel kodlamalarla yapılandırır. Örneğin sınıfımızda, anlattığımız konuyu iki farklı öğrencinin farklı şekillerde anlamış olduğunu görebiliriz. İkisi de gerekli öğrenmeyi gerçekleştirmiştir. Farklı olan ise ikisinin de sunulan konuyu farklı yöntemlerle, farklı ilişkilendirmelerle zihinlerinde yapılandırmış olmalarıdır (Öztürk, Karabacak, Öğrenir, Dayı, Baştürk, Ersoy,

Günday: 2005 s.16).

Programın Vizyonu

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2005).

Programın Temel Yaklaşımı

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli olmakla beraber, iletişim olanaklarının küçülttüğü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Çağımızda tartışılmaz üstünlük “bilgiyi üreten” ve “bilgiyi kullanan” larındır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir.

Bu program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.

2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir
7. Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar (MEB, 2005)

Programın Yapısı

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeler; beceriler, kavramlar, değerler ve temel amaçlardır. Bu amaçlar aşamaları ile birlikte aşağıda verilmiştir (MEB, 2005: s.469).

Beceriler

Beceri bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Hem bilgi hem beceri kısa zamanda kolayca öğretilir ve öğrenilebilir. Fakat yetenek

daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Bilgi ve becerilerin birleşmesi ile yetenek ortaya çıkmaktadır.

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile birlikte aşağıda gösterilmiştir.

Bu becerileri

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi

şeklinde sıralayabiliriz (MEB, 2005: s.470-471)

Kavramlar

Sosyal Bilgiler Programı, bireyin kendinden yola çıkarak yaşadığı topluma ve dünyaya kabul edilebilir bir anlam yükleyebilmesinin yollarını belirlemeye

çalışmaktadır. İnsan ya da kendine, hayata ve dünyaya verdiği anlamı “dil” aracılığıyla yapılandırır, ifade eder ve başkalarıyla yine dil ile paylaşır. Bu anlamın yapılandırılması, dört ana evreyi içermektedir. Bu evreler “olgu-kavram-genelleme ya da ilke-kuram” olarak belirlenebilirler. Sosyal hayatı oluşturan insan deneyimlerinin bütünlüğü, bu evrelerin tek başlarına ele alınmalarını engellemektedir. Sosyal Bilgiler Programında ne olgu, ne kavram, ne genelleme/ilke ve ne de kuram, tek başına ele alınmamaktadır.

Kavramların tanımlanabilmesi, bu hiyerarşik yapı içindeki yerlerinin belirlenebilmesiyle ilişkilidir. Yani, kavramın tanımlanabilmesi için, önce olgunun tanımının yapılması gereklidir. olgu kısaca, “doğal çevremizdeki olaylar, objeler, insanlar ve kolayca kanıtlanabilip, anlaşılıp hakkında ortak bir karara varılabilen şeyler hakkındaki veriler” olarak tanımlanabilir.

Sosyal Bilgiler Programı, tek başlarına bir anlam kurmaya yetmeyen olgular bilgisini son hedef olarak ele almak yerine onu, öğrencinin bizzat kendisinin yapılandıracağı zihinsel şemanın yapıtaşları olarak görmektedir. Olguların ayırt edici ortak özellikleri; yani bir olgular kümesinin diğer bir olgular kümesinden ayıran adlandırma, “kavram” denilen bir üst sınıflamayı oluşturur.

Kavramlar insan düşüncesinin temel taşlarıdır. Nesne ya da olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar. Zihinsel bir sınıflama oldukları için gerçek dünyada değil, düşüncelerimizde vardır. Gerçek dünyada, ancak kavramları örnekleyen bulunabilir. Yeni deneyimlerle kavramların özellikleri nitelik ve nicelik açısından değişirler, Böylece kavramlar sürekli, yeniden tanımlanabilirler. Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın özelliği olabilir. Çok boyutlu olan kavramlar dille ilgilidir. Denilebilir ki, insanların zihinsel etkinlikleri geliştirdikleri kavramlarla sınırlıdır. Hangi yolla kazanılırsa kazanılsın, bunlara yalnız kişinin kendi yaşamı anlam kazandırır.

Kavramlar belli bir konuda bir çok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim, çoğu zaman, kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Coğrafya,

sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih, vs. disiplinlere ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır.

Kavramlar, belli başlı soyutlamalardır. Tümüyle soyut bir içeriğin öğrenilmesi oldukça zordur. Bu nedenle kavramları bir dereceye kadar “somutlaştırma” gayretleri olmuştur. Bu amaçla kavram öğretiminde kullanılabilecek grafik materyaller geliştirilmiştir. Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları ve Kavram Haritaları bunların en başlıcalarıdır.

Anlam Çözümleme Tabloları, öğrencilerin de katıldığı bir etkinlik ile, iki boyutlu bir tablo geliştirilir. Tablonun bir boyutunda özellikleri çözümlenecek olan varlıklar veya kavramlar yer alır, diğer boyutunda özellikler sıralanır. Anlam Çözümleme Tabloları kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili biçimde kullanılabilir. Öğrenci, bu araç hazırlanırken, öğrendiği sözcüklerin anlamlarını daha önceden bildiği sözcüklere bağlar, böylece kavram geliştirmiş olur. Anlam Çözümleme Tablosu bir defa hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmek için de kullanılabilir.

Kavram Ağları, öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, dergi, ansiklopedi, vs.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “Semantik Ağ” da denilen bu araç, öğrencileri; önceki bilgilerini harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak ve kavramları yeniden düzeltmek gibi zihin etkinlikleri ile yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder. Kavram Ağları üniteye hazırlık basamağında kullanılabileceği gibi ünite işlenirken ve ünite sonunda da kullanılabilir. Bu araç özellikle, kavramları gruplamada ve bu yolla çocuğun zihin yapılanmasını düzenleyerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişmesine yardım eder.

Bir konuyla ilgili kavramların isimlerinin genelden özele doğru, birbirleriyle ilişkilerine göre şematik gösterimine kavram haritası adı verilir

(Erden, 1996:212). Sözlük anlamından da anlaşılacağı üzere, kavram haritası, kavramlar arası ilişkileri anlamlı kılmayı göstermede kullanılır. Çoğunlukla belli bir alanla ilgili kavramlar birbirleriyle ilişkilidir. Bir obje, fikir ya da olay bazı durumlarda birden fazla kavram grubuna girebilir. Kavram öğrenmede öğrencilere öncelikle en geniş kavramın verilmesi gerekir. Bu kavram verildikten sonra öğrenciler bu kavramla ilgili alt kavramları öğrenebilir. Öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri daha kolay görebilmeleri amacıyla kavram haritaları en uygun materyaller olarak karşımıza çıkar. Kavram haritaları, yapımları halinde, öğretimin her basamağında kullanılabilir.

Değerler

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlakî ilke ya da inançlardır. (MEB, 2005: s.87).

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanlar da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır.

Sosyal Bilgiler Programının değerleri aşağıdaki gibidir;

- Adil olma   - Duyarlılık   - Saygı   -Bilimsellik   -Çalışkanlık
- Dayanışma   - Estetik   -Hoşgörü   -Misafirperverlik -Temizlik
- Aile birliğine önem verme   - Dürüstlük   - Sevgi   Sorumluluk
- Vatanseverlik -Yardımseverlik   -Sağlıklı olmaya önem verme

Öğrenme Öğretme Süreçleri ve Öğretmenin Rolü

Öğrenme, bireyin çevresi ile etkileşimi sonucunda oluşan kalıcı davranış değişmesidir. Bu değişimin planlı ve düzenli etkinlikler sonucu olması, davranışların istenilen nitelikte olmasına olanak hazırlar. İstenilen davranışları, öğrencilere davranış bilimlerinin verilerine dayalı olarak kazandırabilmek için özellikle eğitim amaçlarının belirlenmesi, daha sonra amaçları gerçekleştirici nitelikte öğrenme- öğretme ortamının düzenlenmesi ve istenilen davranışların ya da değişikliğin oluşturulması, son olarak da elde edilen ürünün kalite kontrolünün yapılması gerekmektedir (Bilen, 1999, s.37).

Öğretme, öğrenmeyi sağlama ve rehberlik etme etkinliğidir. Planlı ve programlı öğretim etkinlikleri ise öğretim olarak adlandırılmaktadır (Erden ve Akman, 1996, s.121).

Fidan ve Erden (1994, s.20)ise, “ Eğitim sürecinde öğrenme, öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Öğretme ve öğrenme birbiriyle iç içe iki etkinliktir. Öğretimde öğreticinin, öğrenmede ise öğrenenin ağırlığı fazladır” görüşündedir. Erdem ve Akman (1996, s.161), öğrenme bireysel olmakla birlikte, bireyin etkileşim kurduğu çevrede bulunan uyarıcılar bir başka kişi ya da grup tarafından bilinçli olarak düzenlenerek öğrenme yönlendirilebileceği görüşünde olup “öğrenmeyi sağlamak için yapılan bu tür etkinlikler öğretim olarak adlandırılmaktadır” diyerek bir bakıma bu iç içeliği açıklamaktadırlar.

Yaşam boyu öğrenen, edindiği bilgi ve beceriyi yaşama geçiren bireylerin yetiştirilmesinde öğretim yöntem ve teknikleri de büyük önem taşımaktadır. Çağın gerektirdiği donanımlara uygun hedefler belirlenmiş olsa bile bu hedefleri tamamen geleneksel yöntemlerle gerçekleştirmek mümkün değildir Öğrenme süreçlerinde, öğrencilerin düşüncelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp yaşama geçirmelerini destekleyen yöntem ve teknikler işe koşulmalıdır. Yapılan çeşitli araştırmalar, öğretimde anlatım yönteminin mümkün olduğu kadar az kullanılması gerektiği

konusunda önemli ip uçları sağlamaktadır. Anlatım yönteminin bazı yöntemlerle karşılaştırılması da bu görüşü destekleyici sonuçlar ortaya koymaktadır (Açıkgöz, 2003, aktaran: MEB, 2005: s.491).

Öğrenme sürecinin sorumluluğunun öğrencide olması öğretmenin sorumluluğunun bittiği anlamına gelmemelidir. Yapılandırmacı yaklaşımda öğretmenin öncelikli görevi, öğrencilerin, kendilerine özgü ve geçerli, içselleştirilmiş anlamlarla sonuçlanacak kendi bağlantılarını bulmalarını ve oluşturmalarını sağlamaktır. Öğretmen bunu, öğrencilerin konuyla ilgili olarak önceden ne gibi bilgileri (şemaları) olabileceğini anlamak üzere sorular sorarak yapar (Derse öğrencilerin ne bildiği ile başlamak). Böylece öğretilecek konular öğrencilerin mevcut bilgilerine dayanarak, onlarla uyumlu hâle getirilerek sunulmuş olur. Sonuçta da öğrenci, anlamlı bir öğrenme gerçekleştirir. Öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında öğretmenin rolünün geleneksel rolünden farkı; kendi kararlarını uygulamak yerine, öğrencilere yön göstermek, önerilerde gerekli durumda açıklamalar yapmak, fikir vermek, rehber olmak ve onların gelişimlerini gözlemektir. Örneğin, öğretmen hangi öğretimsel işin yapılacağı ya da hangi kaynağa bakılacağı konusunda fikri olamayan öğrenciye çeşitli işler ya da kaynaklar önerebilir. Öğrencinin gelişmesinde sorunlarla karşılaşıldığında önlem almak da öğretmenin sorumluluğundadır. Burada söz konusu olan öğretmenin öğrenciye kendi kararlarını empoze etmemesi, onun öğrenmesi ile ilgili kararları onun yerine almamasıdır (Açıkgöz, 2003:34).

Öğretmenler öğrencilerine ilk olarak kültürel değerleri aktarabilirler. Bu değerler bireylerin toplum içinde birbirine benzer davranışlarda bulunmasını sağlayan ve toplumun bütünlüğünün korunmasına yardımcı olan değerlerdir. İkinci olarak öğrencilerin toplumsallaşmasını sağlayabilir. Öğrenci toplumun bir üyesi olduğunun farkına varır. Üyesi olduğu bu toplumun maddi ve manevî öğelerini öğrenir ve benimser. Öğretmen toplumsallaşma sürecinde öğrenciye; ihtiyaçlarının toplumun beklentilerine uygun bir biçimde karşılanmasını, toplumsal roller ile onları destekleyen tutumları, hayatını sürdürmesini en önemlisi de yaşam kalitesini arttıracak bilgi ve becerileri öğretir. Eğitimin

toplumsal görevini yerine getirmede öğretmene düşen bir diğer görev de; toplumun kültürünü geliştirecek bireyler yetiştirmektir. Bu üçüncü görevde öğretmenlik mesleğinin millet açısından önemli olduğunu göstermektedir (Fidan ve Erden, 1992, s. 64-94) . Tüm bunları yaparken öğretmenler, öğrencilere sorular ve problemler sunarlar. Daha sonra da öğrencilerin kendi cevaplarını bulmalarına rehberlik ederler. Öğretmen bilgi aktarıcı, karar verici olmak yerine öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlayarak, öğrenmeyi kolaylaştırmalıdır.

Öğretmenlik mesleği millet açısından çok önemlidir. Öğretmenliğin bir meslek olduğu 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde şöyle yer almaktadır:

“Öğretmenlik Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitim amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler. Olumlu öğretmen özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Samimi,
2. Sabırlı,
3. Değişebilen,
4. İyi disipline olabilen,
5. Himaye edici ve yardım sever,
6. Öğrencinin akademik benlik seviyesini yükselten,
7. Öğrenciye karşı arkadaşça tutumu olan,
8. Dürüst, açık ve güvenilir olan,
9. Düşünceleri ile hareketleri uyumlu olan
10. Öğrencileri bağımsız birer kişilik olarak görebilen,
11. Öğrenmeye çok istekli olan, öğretmeyi çok seven,
12. Anlayışlı olan,
13. Daima iyi bir plân ve organizasyon yapabilen,
14. Şakadan anlayan,
15. Konusunda çok yeterli olan,

16. Ahlâkî yönden olgun olma.

Öğretmenler, öğretilmek istenen konuya bağlı olarak çok çeşitli teknikler de kullanabilir. Öğrencilerin doğal merak ve sorgulamaları, onların farklı öğrenme şekilleri (farklı zekâ türleri), grup çalışmaları, tartışmalar, beyin fırtınaları vb. teknikler bunlara örnek olarak verilebilir. Tartışmalar birey ya da grup olarak yaptırılabilceği gibi sınıf tartışmaları da yaptırılabilir. Örneğin, tarihle ilgili bir derste öğretmen, öğrencilerden konuyu okumalarını ve farklı sorular sorarak anlatılan konuya farklı bakış açılarıyla bakmalarını isteyebilir. Konu üzerinden öğrencilerin "tarih"i değerlendirmeleri ilginç tartışmalara kapı aralayabilir. Öğrencilere "Kitapta öğretilen tarih gerçek mi?", "Aynı tarihî olaya başka açılardan bakmak mümkün mü ya da böyle bir anlatım biliyor musunuz?" gibi sorular sorulabilir. Bunların sonucunda öğrenciler kendi yargulamalarını oluştururlar. Öğretmen ise kendi sorgulamalarını yapmaları ve sonuca (sonuçlara) ulaşmaları için öğrencileri açıklayıcı etkinliklere yönlendirir, her öğrenciyle etkileşim içerisine girerek çocuğun yeni bilgiyi nasıl yapılandırdığını görür. Öğrencinin bilgiyi kendisi için anlamlı ve geçerli bir şekilde yapılandırmasına yardımcı olarak onun anlamlı sonuçlara ulaşmasını sağlar (Öğretmen Kılavuz Kitabı 2007, s.18-19)

Çeşitli çalışmalar, sınıf ortamında öğrencileri etkin kılmak ve sınıfta katılım düzeyini artırmak için yararlı olabilecek etkinlikler sunmaktadır. Bu çalışmalardan, Rosenshine ve Stevens (1986) ve Copple, Siegel ve Sanders (1984) için öğrenme sürecinde öğrencinin katılım düzeyini arttırmak amacıyla geliştirdikleri öneriler şöyle özetlenebilir (Selçuk; 2001:117, aktaran: MEB, 2005: s.100).

- Öğrencilerin kendi kişisel ve akademik ihtiyaçlarına öğretmenin iznini almak zorunda kalmaksızın ulaşmaları sağlanmalıdır.

- Yeterli esnekliği olan bir kurallar sistemi olmalıdır. Öğretmenler öğrencilerin çalışmalarını gözlemek ve öğrenci gelişimi konusunda bir farkındalık geliştirmek için düzenli olarak programlanmış aralıklarla sınıfta dolaşmalıdır.

- Öğretmenler öğrencilerin işi gevşek tutma davranışları yayılmadan ve diğer öğrencileri de etkilemeden bunu önleyecek bir sınıf profili kullanmalıdır.

- Öğrenciler bağımsız olarak çalışırken, öğretmenler ödevlerin ilgi çekici ve öğretmenin talimatları olmaksızın her öğrenci tarafından tamamlanabilecek kadar anlaşılabilir olduğundan emin olmalıdırlar.

- Öğretmenler öğretim için sınıfı organize etme ve talimatlar verme gibi etkinlikleri azaltmalıdırlar. Bu durum öğrencilerin kendilerinden hangi etkinliklerin bekleneceğini hangi sıra dahilinde çalışacaklarını bilmelerini sağlayacaktır.

- Öğretmenler, grup çalışması, etkinlik kitapları, kişisel ödevler ve projelerin kullanımını arttırmalıdırlar.

- Öğretmenler öğrencilerin beklentileriyle ilgili sınıf etkinlikleri seçmelidirler.

Borich (1999) ise, bunlarla birlikte öğrencilerin öğrenme sürecine etkili bir şekilde katılımı için gerekli olan eylemleri şöyle sıralamaktadır:

Yargılayıcı bir ortam oluşturmadan geri bildirim için fırsatlar sunmak,
-Öğrenme sürecinde ilgiyi sürdürmek ve dikkati arttırmak için bireyselleştirilmiş ve öz yönlendirmeli etkinlikler kullanmak,

- Anlamli sözel övgüler kullanmak,

-Gelişmeyi sağlamak için gerekli yönetimi sağlamak.

Sosyal Bilgiler dersinde, bilgi öğrencinin kendisi tarafından yapılandırılmalıdır.

Karar verici olarak öğrencilerin yetiştirilmesinde bilginin, bir amaç olarak değil, bir problemin çözümünde araç olarak edinilmesi sağlanmalıdır. Öğrenciler, görsel ve yazılı basının eleştirel bir okuyucusu olmaya teşvik edilmeli, öğrencilerde yansıtıcı düşünme becerisi geliştirilmeye çalışılmalıdır. Yeni sosyal bilgiler programı becerilere vurgu yapmaktadır. Öğretmen tarafından sözü edilen becerilerin edinilmesine dikkat edilmelidir. Bunun için bir takım etkinlikler önerilmiştir. Öğretmen, aynı beceriyi daha kısa sürede ve daha kalıcı edindirmek için kendi hazırladığı etkinlikleri de uygulayabilir.

Yöntem ve Teknikler

Sosyal Bilgiler programının uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramları kazandırmada etkinliklerimize temel oluşturabilecek bazı uygulamalar şunlar olabilir (Açıkgöz, 2003: 86-125):

Örnek Olay İncelemesi: Öğrencilerin işlenen konuyla ilgili örnek olayları işlenen konu ilkeleri açısından çözümlemesidir. Örneğin, erozyonun nedenlerinin saptanması.

Sonuç Çıkarma: Öğrencilerin işlenen konuda ulaştıkları sonuçları belirlemeleridir. Örneğin, bir bölgenin yeryüzü şekilleri işlendikten sonra o bölgeyle ilgili “sonuç olarak ... bölgesi kurak ve verimsiz bir bölgedir.” biçiminde sonuçlar çıkarma.

Geri Plandaki Düşünceleri Bulma: Öğrencilerin işlenen konuyu ya da konuyla ilgili olayları analiz ederek açıkça ifade edilmemiş düşünceleri keşfetmeye çalışmasıdır. Örneğin tarihi bir olay işlendiği zaman kişilerin neden böyle davrandıklarını, ne düşünüyor olduklarını bulma. İncelenen bir yazıda yazarın amacı, varsayımları gibi metinde açıkça yer almayan düşüncelerini saptama

Slogan Bulma: Öğrencilerden işlenen konunun ana düşüncesini yansıtan bir slogan üretmeleri istenir. Örneğin, çevreye duyarlılık ya da çocuk hakları konusu işlenirken konuyla ilgili bir slogan istenebilir.

Reklam Hazırlama / Poster Afiş Hazırlama: Öğrencilerin işlenen konuya ilişkin televizyon ya da gazete için tanıtıcı reklamlar, posterler ya da afişler tasarlaması. Reklamlar görsel, işitsel yada hareketli olabilir. Örneğin bir sivil toplum kuruluşu için tanıtım çalışması yapılabilir. Ya da girişimcilik ögesini de içermesi açısından kendilerinin sınıfta oluşturacakları marketler, alış-veriş merkezleri için reklamlar hazırlanabilir.

Şiir-Öykü Yazma/Şarkı Yapma: Öğrencilerin işlenen konunun önemli noktalarını yansıtan şiir ya da öykü yazmaları ya da öğrenme malzemesinin, öğrenilenlerin şarkıyla anlatılmasıdır. Örneğin, yağmurun oluşumunun şiiri, şarkısı, Milli Mücadele sürecini ya da farklı ülkelerdeki çocukların yaşamlarını anlatan öyküler yazılabilir.

Görsel İmge Oluşturma: Öğrencilerin işlenen konuyu grafik, resim, karikatür, tablo, şema, şekil vb. herhangi bir görsel imge ile göstermesidir. Örneğin, yönetim birimlerini gösteren bir şema ya da üretim-dağıtım-tüketim örüntüsünü gösteren bir akış şeması oluşturulabilir.

Önem Sırasına Koyma: Öğrencilerin, işlenen konudaki ana düşünceleri, ilkeleri ya da anahtar sözcükleri önem sırasına koymalarıdır. Örneğin, öğrenciler bir metindeki düşünceleri ve tarihte yapılan bir anlaşmanın maddelerini, bir olayın nedenlerini önem sırasına koyabilir.

Başlık Bulma: Öğrencilerin okudukları bir metin ya da izledikleri olaya başlık koymaları, eğer varsa var olan başlığı değiştirmeleridir. Başlık bulma her konuda kullanılabilir.

Sınıflama: Öğrencilerin belli bir konuda bilgi toplamaları ve onları sınıflayarak sunmalarıdır. örneğin, sigaranın zararları, teknolojik ürünlerin kullanım alanları, afetlerden korunma yolları gibi bilgilerin toplanması ve sınıflanması.

Örnek Verme: Öğrencilerin işlenen konuları açıklığa kavuşturucu örnekler vermesidir. Çevresindeki sağlık ve yardım kuruluşlarına örnekler verebilir.

Kendini Değerlendirme: Öğrencilerin neyi ne kadar öğrendiklerinin incelenmesi, öğrenme sürecinin başındaki ve sonundaki düzeyine bakarak ne kadar gelişme gösterdiklerinin saptanmasıdır.

Yordama Yapma: Sınıfta işlenen konunun işlenmemiş bölümüyle ilgili tahminlerde bulunma ve bu tahminlerin gerekçelerini açıklamadır. Örneğin bir öykünün ya da tarihteki bir olayın sonucunu tahmin etme

Bulmaca: Öğrencilerin konu ile ilgili bulmaca hazırlamaları ya da öğretmen tarafından hazırlanmış bir bulmacayı çözmeleridir. Kavram öğretiminde kullanılabilir.

Dramatizasyon: Öğrencilerin, öğrenilenleri dramatize ederek göstermeleridir. Örneğin trafik polisi, yaya, sürücü vb. rolleri oynanarak trafik kuralları konusu işlenebilir.

Tavsiyede Bulunma: Öğrencilerin işlenen konuda ilgili kişilere tavsiyede bulunmasıdır. Örneğin, yerel yönetimler konusunda yöneticilere, bilinçli tüketicilik konusunda tüketicilere tavsiyede bulunabilirler. Her düzeydeki öğrenciler, öğrendikleri konularla ilgili kendilerinden sonraki öğrenciler için tavsiyeler hazırlayabilirler. Bu, öğrencilerin konu ve öğrenme süreci hakkında düşünmelerini sağlayacaktır.

Karşılaştırma: Öğrencilerin, öğrenilenler arasındaki farkları ya da benzerlikleri saptamasıdır. Örneğin, tarihsel olaylarla güncel olayların benzerlikleri, ülkeler arası farklılıklar incelenebilir.

Problem Çözme: Öğrencilerin, öğrenilenleri kullanarak yanıt kaynaklarında olmayan problemleri çözmeleridir. Örneğin ..... bölgesine bir baraj inşa edecek olsanız tam olarak nereye ederdiniz? iyi bir problem olabilir.

Görüşme Yapma: Öğrencilerin öğrenilenlerle ilgili birbirlerine ya da bilgi alma amaçlı gerçek yaşamdaki insanlara sorular sorması ve bu soruların yanıtlanmasıdır. Örneğin, sağlık konusunda doktorlarla, meslekler konusunda meslek sahipleriyle, yönetim konusunda yöneticilerle görüşülebilir.

Alan Gezileri: Öğrencilerin, öğrenilenlerle ilgili mekanlarla ilgili yaptıkları inceleme gezileridir. Geziler, doğal çevrede, müzede, kent içindeki kurumlarda olabilir. Ancak, gezilerin amaçlara hizmet etmesi için, gezi öncesinde nelere dikkat edileceği, gezi sırasında gezideki gözlemlerin kayıt edilmesi ve gezi sonunda toplanan bilgilerin sınıflanması gibi etkinliklere yer verilmelidir.

Kavram Haritası Oluşturma: Konu ile ilgili başlıca kavramların, merkezi bir kavram etrafında birbirleriyle ilişkilerini gösterecek bir haritanın oluşturulmasıdır. Örneğin, demokrasi kavramı etrafında, ulusal egemenlik, laiklik, eşitlik, cumhuriyet, gibi kavramlar yer alabilir.

Kanıtlama: Öğrencilerin, öğrenilenlerle ilgili bir yargıyı destekleyici bilgileri toplamaları bu bilgileri çözümlenmeleri ve o yargıya doğrulayan kanıtlar olarak sunmalarıdır. Örneğin, Türkiye'nin çölleşmekte olduğu, kültürün geçmişten bu güne taşındığı, bazı mesleklerin kaybolmaya yüz düşüncelerini kanıtlamaya çalışmak gibi.

Tüm bu uygulamalarla birlikte empati kurma, değerlendirme, benzetim, günlük yaşamla ilişkilendirme, not alma, görüş tarama, gözlem, formülleştirme,

haber toplama, önceki düşündükleriyle karşılaştırma, bildikleriyle bağ kurma, dosya oluşturma, öykü tamamlama, öğretim malzemesi hazırlama, çalışma yaprağı, koleksiyon yapma, hipotez oluşturma ve yıllık hazırlama, tersinden düşünme, anlaşma imzalama, pandomim, öğrendiklerini listeleme, proje, gazete çıkarma, yeniden yazma gibi uygulamalar etrafında farklı öğretim etkinlikleri hazırlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Araç-Gereçler

Eğitim ortamında, istendik davranışları öğrencilere kazandırmada gerekli katkıyı sağlamak için, çevreyi, çevredeki yerleşik düzeni, yaşam koşullarını, insanların yaşamını etkileyen etmenleri vb. konuları da dikkate alarak, gerek ortaöğretimdeki Sosyal Bilimlere giren disiplinlerde, gerekse ilköğretimdeki Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yararlanılabilecek ve öğrencilere davranışsal amaçları kazandırmada kullanılabilecek araç-gereçler şu başlıklar altında belirlenebilir:

1. Resimler, Levhalar, Afişler ve Posterler

Sosyal Bilgiler öğretiminde en sık kullanılan görsel araçlar arasında resimler ilk sırada yer alır. Bunlar, özellikle çekilmiş, işlenen konuya uygun fotoğraflar olabileceği gibi, el yapması, renkli ya da renksiz resimler olabilir. Öğretmen ve öğrenciler tarafından kolayca sağlanması ya da hazırlanması olanaklı araçlardandır.

Fotoğrafların dışında, düz, çizgi biçiminde, şimşek kart (flash card), figürin vb. türleri vardır. Günlük olayların değerlendirilmesinde, doğal âfetlerin, turizm hareketlerinin, kültürel etkinliklerin, trafik kurallarının, toplumsal kuralların anlatılması ve öğretilmesinde gazete ve dergilerde yer alan çeşitli resimlerden yararlanılabilir.

Resimler, yazılı ve sözlü anlatımı önemli ölçüde destekleyen araçlar arasındadır ve dersin işlenişi sırasında, gerek duyulunca öğretmen tarafından sınıfa gösterilebileceği gibi, renkli kartonlara yapıştırılıp bülten tahtalarına da asılabilir.

Levhalar ise, genelde, kalınca bir karton üzerinde yazı ve renkli-renksiz resimlerin birlikte görüntülenmesidir. Öğretmen ve öğrenciler tarafından birlikte hazırlanabileceği gibi, değişik zamanlarda, gerek duyuldukça kullanılabilir. Levhalar, genel olarak herhangi bir görüş, konu ya da özelliğe öğrencilerin ilgilerini çekmek amacıyla hazırlanır. Levhaların hazırlanmasında, değişik ve birbirine zıt renkler kullanılmalı, öğrencilerin en arka sıradan bile görebilecekleri büyüklükte ve taşınabilir hafiflikte olmasına özen gösterilmelidir. Levhaların işlenen konuyla ilgili, güncel bilgileri içeren, ekonomik olan gereçlerden yapılması önemlidir.

Afişler, levhalara benzer biçimde düzenlenir, bununla birlikte, daha çok reklam amacı taşır. Dikkat çekici, çarpıcı renklere yer verilir. Yazı, şekil ve resim, temel düşünceyi yansıtacak biçimde, bir bütünü oluşturan düzen (kompozisyon) içinde, birlikte yer alabilir. Düşüncenin, dersin amaçlarını gerçekleştirebilecek bir düzende sunulması gerekir. Bir afiş, anlaşılabilir olmalı ve uygun büyüklükte hazırlanmalıdır. Yurdumuzda sağlık ve çevre konusunda çeşitli afişler bulunmaktadır. Bunlardan, Sosyal Bilgiler dersinde, özellikle belirli gün ve haftaların işlenmesi sırasında geniş ölçüde yararlanılabilir.

Posterlere gelince, bunlar genelde büyük boyda hazırlanmış resimlerdir. Örneğin, Turizm Bakanlığı'nın hazırlayıp sunduğu, ülkemizin doğal güzellikleri ile tarihi yapıtlarının yer aldığı posterler, öğrencilerimizin yurdumuzu tanımalarına ve öğrendikleri bilgileri özümleyip belleklerine yerleştirmelerine önemli ölçüde yardımcı olur.

2. Zaman ve Tarih Şeritleri

Sosyal Bilgiler öğretiminde zaman şeridi, çoğunlukla mevsimlerin ve özellikle önemli olayların zamanını göstermek için düzenlenir ve kullanılır. Tarih şeridi ise, zaman kavramının öğrencilere kavratılmasında çok büyük yararlar sağlar. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrencilere zaman ve süredizin (kronoloji) kavramının kazandırılmasını sağlamaktır. İlköğretim çağının özellikle ilk beş yılında öğrenim görmekte olan öğrencilerin, geçmiş zamanın ne denli eski olduğu konusunda görüş geliştirmeleri oldukça güçtür. Bu yaşlardaki çocukların geçmişi algılayışları, genellikle kendi doğum tarihlerini algılayışları ölçüsünde anlam kazanır. Bu bakımdan, onlarda zaman ve tarih şeritlerinden yararlanmak uygun olur.

Öğrencilerde zaman ve tarih kavramlarını geliştirmek ve tarih şeridini dersliğimizde etkili bir biçimde kullanabilmek için, öğrencilerimizin kendilerine yönelik birer tarih şeridi hazırlamalarını ve kendi yaşamlarındaki önemli olgu ve olayları bu tarih şeridi üzerinde belirlemelerini onlardan isteyebiliriz.

İlköğretim okullarında, özellikle dördüncü ve beşinci sınıflarda, dersliğimizin bir duvarını tarih şeridine ayırabiliriz. Sosyal Bilgiler dersinin Tarih konuları ile ilgili ünitelerini işlerken önemli gün, hafta ve olayları birtakım resimlerden de yararlanarak, böyle bir tarih şeridine, öğrencilerimizle birlikte işlersek; zaman, olgu ve olaylar arasındaki ilişkileri onların kolayca görebilmeleri bakımından oldukça yararlı bir çalışmayı gerçekleştirmiş oluruz.

3. Haritalar ve Küre

Sosyal Bilgiler dersinin vazgeçilmez öğretim araçları arasında haritalar önemli bir yer tutar. Bu derste ilçemiz, ilimiz, bölgemiz, Türkiye, komşumuz olan ülkeler, uzak ülkeler ve dünya haritaları ile özel amaçlı (nüfus, bitki örtüsü, iklim, enerji kaynakları vb.), fiziksel ve siyasi amaçlı haritalar çok kullanılmaktadır. Ayrıca Tarihsel amaçlı haritalardan da büyük ölçüde yararlanır. Öğrencilere

yakın ve uzak çevreleriyle ilgili önemli bilgi sağlayan bu haritalardan her okulda bulunabilir. Öğrencilere zaman zaman il, bölge ve Türkiye haritalarını yapmaları için olanak tanımak gerekir.

Bunlar, Sosyal Bilgilerin Tarih ve Coğrafya ile ilgili davranışsal amaçlarını kazandırmada etkili birer araçtır ve öğrenciler bu tür araç-gereç yapımı ile ilgili çeşitli etkinliklerden büyük zevk alırlar.

Küre ise, genellikle her okulda en az bir adet bulunabilen, Sosyal Bilgiler dersinde oldukça sık başvurulan, özellikle Coğrafya ile ilgili davranışsal amaçları kazandırmada kullanılabilen, öğrenilen bilgileri görsel açıdan somutlaştırarak öğrenme öğretme sürecini zenginleştiren bir öğretim aracıdır. Dünya, çeşitli ülkeler ya da Türkiye konusunda sınıfımızda yer alabilecek bir küreye sık sık başvurabileceğimiz gibi; paralel ve meridyenler, oğlak ve yengeç dönenceleri, kutup noktaları, ekvator, dünyanın biçimi, ekseni, denizler, okyanuslar, kıtalar vb. coğrafya ile ilgili çeşitli kavramlar, ilkeler ve genellemeler öğretilmek istendiğinde küreden geniş ölçüde yararlanabiliriz. Öğrencilerimizin küreyi kullanabilmeleri ve küre yapımını gerçekleştirebilmeleri konusunda, onları teşvik etmeli ve onlara yardımcı olmalıyız. Böyle etkinliklere yeterince yer vermek, onların derse etkin katılımını sağlayabileceği gibi yaratıcılığını da artırabilir.

4. **Tepegöz ve Episkop**

Son yıllarda, öğrenme-öğretme etkinliklerinde oldukça yaygın biçimde yararlanılan görsel araçlardan biri de tepegözdür. İkinci Dünya Savaşı'nda askerlere kısa sürede hızlı bir eğitim vermek amacıyla çok kullanılmıştır. "Tepegöz saydamı" denilen saydam (şeffaf) levhaları ekrana ya da düz, beyaz bir yüzeye (örneğin duvara) yansıtmaya yarayan bir araçtır. Tepegöz saydamı ise, genellikle 19 x 24 cm'lik bölümü açıkta kalmak üzere, 26 x 30 cm'lik karton çerçeveye yapıştırılmış 20 x 25 cm boyutunda saydam bir levhadır. Ayrıca, rulo saydamlar da vardır. Bunlar, tepegözün iki yanına monte edilmiş silindirlere saydamların sarılmasıyla oluşturulur. Her okulda tepegöz bulmak olanaklıdır.

İdeal olanı, her sınıfta bir tepegöz bulunmasıdır. Gerektiğinde, Eğitim Araçları Donatım Merkezlerinden de sağlanabilir.

Tepegöz, eğitim kurumlarında yazı tahtaları gibi kullanılabilir. Kullanımı oldukça kolaydır, fişini prize sokup, düğmesine basıp, netlik ayarı da yapıldıktan sonra kullanıma hazır duruma getirilir. Tepegöz saydamı üzerine her türlü yazı yazılabildiği gibi, herhangi bir şekil ya da grafik çizilebilmektedir. Bu araç kullanılırken, öğretmen genellikle öğrencileriyle yüzyüze bulunur; o nedenle, sınıftaki öğrencilerin denetimi oldukça kolay olur. İyi ışık alan bir sınıfta bile kullanılabilir. Çok yönlü bir araç olduğundan Sosyal Bilgiler derslerinde resim, harita, grafik, diyagram, çizelge vb. araçları öğrencilere, ekonomik biçimde, zaman yitirmeksizin göstermede büyük kolaylıklar sağlar. Yazı tahtasına bir seçenek oluşturduğu gibi, karmaşık konuları daha anlaşılır ve somut duruma getirmede yardımcı olur. Kullanımı kolay olup küçük ve büyük kümelerin öğretiminde yararlanılabilir. Söz gelişi dağ, ova, vadi, plato, büyük kent, kasaba, köy, belediye, eski anıtlar, silahlar, planlar, barajlar, fabrikalar vb. ile ilgili renkli resimler, slaytlar yeri ve zamanı gelince hem öğretmen, hem de öğrenci tarafından bu araçlar kullanılarak sınıfta gösterilebilir.

Episkop ise, saydam olmayan her türlü yazı, resim, fotoğraf, grafik vb. çizimlerin renkli olarak büyütülerek perdeye (ya da duvara) yansıtılmasına olanak veren bir öğretim aracıdır. Opak projektör olarak da adlandırılır. Şekil 7.3'te görüldüğü üzere, bir episkop (opak projektör) oldukça basit bir yapıda olup kullanımı kolaydır, ancak her okulda bulunması güç olabilir. Bu bakımdan, Eğitim Araçları Donatım Merkezlerinden gerektiğinde sağlanabilir. Bu araçlara, ayrıca bir parça eklenerek slayt (dia) ve film şeridi gösterme olanağı da vardır. Bu parçanın eklenmesiyle, söz konusu araç epidiyaskop adını alır. Böylece episkop, saydam olan ve olmayan araçların gösterimi için kullanılır duruma gelebilmektedir. Ancak, episkop ve epidiyaskop, çok iyi karartılmış ortam gerektirdiğinden öğrencilerin bir şey okumaları, yazı yazmaları ya da gerektiğinde not almaları oldukça güçleşir. Gerek slayt, gerekse film şeridi gösteren makineler, çeşitli

ülkeler ile tarihi ve turistik kentlerin, yapıtların tanıtımına konu olan Sosyal Bilgiler öğretiminde etkili olarak kullanılabilir.

5. Televizyon ve Video

Televizyon, bir olguya ilişkin görüntü ve seslerin elektromanyetik dalgalarla iletilmesi sonucunda, bunların iki boyutlu, sesli, siyah-beyaz ya da renkli olarak izlenmesine olanak sağlayan bir araçtır. Olgu ve olayları görüntü ve sesleriyle birlikte, hareketli olarak izleyicilere sunma olanağı yaratan televizyon, görsel-işitsel araç olarak eğitimde önemli işlevleri gerçekleştirmektedir. Örneğin, radyo gibi, güncel olaylar ile belirli gün ve haftalara ilişkin anma ya da kutlama programlarının sınıf ortamına getirilerek bunların öğrenciler tarafından dinlenilmesi ve tartışılmasına yardımcı olmaktadır. Televizyonun radyodan üstünlüğü, hem göze, hem de kulağa yönelik olmasıdır. Sosyal bilgiler dersine de konu olan Tarih ya da Coğrafya ile ilgili birtakım, bilgi verici programlar, çeşitli belgeseller, eğitici filmler öğrencilere izlettirilebilir. Söz gelişi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, İstanbul'un Fethi, Kurtuluş Savaşı, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Yurdumuzda Turistik Bölgeler, Ekonomik Kalkınma Siyasal Gelişmeler, Göçler, Nüfus, Yeryüzü Şekilleri vb. ile ilgili hedef davranışlarla tutarlı filmler çekilip, sınıfta yeri gelince öğrencilere sunulabilir.

Öğrenciler, televizyon ve video aracılığı ile, kolayca gidip göremeyecekleri birçok yerleri görme; insanları ve canlı ya da cansız çeşitli varlıkları doğal ortamlarında görüp tanıma olanağı bulurlar. Ülkemizdeki ilköğretim okullarında uygulanan Sosyal Bilgiler programını destekleyici biçimde hazırlanmış eğitici nitelikte çeşitli video kasetleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Araçları Donatım Merkezlerinde bulunmaktadır. Gerektiğinde, derslerimizde yararlanmak üzere bu kurumlardan sağlanabilir.

6. **Bilgisayar**

Eğitim ortamında kullanılabilcek en etkili eğitim araçlarından biri de bilgisayarlardır. İlerde eğitim bilgisayarla yapılabilir. Bunun için programlaştırılmış öğretime gidilmelidir. Programlaştırılmış öğretim, öğrenciye kazandırılacak hedef ve davranışlar, içerik, bunların her bir öğrenciye nasıl kazandırılacağını gösteren eğitim durumları (senaryo) ve her bir öğrencinin ne derece kazanıp kazanmadığını yoklayan sınama durumları ve dönütten oluşur. Bu tür öğretim bir bakıma bireyselleştirilmiş öğretimdir. Her konu alanı için en basitten en karmaşığa, en kolaydan en zora, en somuttan en soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakın çevre ve zamandan uzağa ve birbirinin ön koşulu olacak şekilde hedef davranışlar ve üniteler saptanır. Sonra bunların eğitim (senaryoları) ve sınama durumları düzenlenir. Bunlar birer ders saatlik (20, 25,40, 45, 50, 60, 80, 120 dakikalık) disketlere geçirilir. Öğrencinin bu hedef davranışlarla ilgili hazır bulunuşluk düzeyi belirlenir ve ona şu disketten başla denir. Öğrenciye, düzenlenen senaryoyla istendik davranışlar adım adım (küçük adımlar ilkesiyle) kazandırılır. Her adımdan sonra bir sınav yapılır. Öğrenci bir hedef davranışı kazanmadan diğerine geçemez. Eğer hedef davranışı kazanamamışsa, tekrar başa ya da diğer ilgili etkinliğe döner. Bu süreç hedef davranışlar bitene dek sürer. Hedef davranışı kazanmada güçlük çekiyorsa, o hedef davranışla ilgili video kasetten filmi izler bu filmin sonunda yine o davranışı kazanamamışsa, ilgili öğretmenle görüşür ve ondan gerekli açıklama ve dolaysız uyarıcıları alır. Her hedef davranış kazandırılırken gerekli yerde ipuçları, dönüt ve düzeltmeler, pekiştireçler öğrenciye sunulur. Böyle bir yaklaşım, sosyal bilgiler dersi için de işe koşulabilir.

7. **Kara tahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta:**

Bunlar da eğitim ortamında yeri ve zamanı gelince kullanılmalıdır. Öğrencilerce Türkiye'nin, bölgenin, ilin, ilçenin, köyün haritası, krokisi, planı çizilirken, resimler, grafikler sunulurken tahtalar işe koşulabilir. Tahtalar pek çok

öğrencinin kullanacağı büyüklükte olmalı ve sınıfın değişik yerlerine konulmalıdır (Sönmez 1998:212-218, aktaran: Tahiroğlu, 2006).

8. Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar:

Bunlar tarihten kalan, öğrencilere somut olarak gösterilebilecek, öğrencilere inceleme olanağı veren üç boyutlu araçlardır. Bu özellikleri nedeniyle akılda kalıcılığı daha fazladır.

9. Yeryüzü şekilleri:

Öğrencilere yeryüzü şekillerini anlatırken eğitim gezileri yapılabilir. Dersin konusu olan, dağ, tepe, yayla, ova, göl ...vb. yeryüzü şekilleri hazır durumda etrafımızda olan araç gereçler niteliğindedir.

10. Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler:

Derste konular işlenirken sırası geldiğinde, konuyla ilgili kişilerden yardım alınabilir. Örneğin Toplum İçin Çalışanlar ünitesinde okul çevresindeki karakol, berber, muhtarlık, hastane ...vb. yerlere gezi yapılabilir. Polisler, berberler, mahallenin muhtarı, doktor ve hemşireler meslekleriyle ilgili olarak öğrencileri bilgilendirebilirler.

11. Üç boyutlu modeller, Güneş sisteminin basit modeli, maketler:

Örneğin, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kabartma haritası, Bitlis'in yeryüzü şekillerinin alçıdan ya da kâğıttan maketler, Truva'nın kent plânına uygun maketi vb. sınıf ortamında kullanılabilir.

Kum masası, plastik ya da kâğıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, Pusula, termometre, barometre, yağış ölçer, rüzgar fırılacağı ve oku, saat, takvim, Kuklalar, çizgi resimler, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kûpürleri, prospektüsler, ve broşürler de sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek diğer araç gereçlerdir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirme

Değerlendirme, geliştirilen öğretim programının tasarlanan amaçları gerçekleştirecek nitelikte olup olmadığını ve genel olarak programın etkililiği hakkında karar vermek için yapılır (Yalın, 1999, s. 181).

Bir dersin öğretiminde öğrencilerin belirlenen programın amaçlarına ulaşip ulaşmadıkları ölçme değerlendirme ile ortaya konulmaktadır. Ölçme, bir niteliğin gözlenip gözlem sonucunun sayılarla veya başka sembollerle gösterilmesidir. Değerlendirme ise, ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurarak bir değer yargısına ulaşma işidir. Ölçme işleminde öğrencide belirlenen davranışları gözleme ve bunları sayılarla ya da çeşitli sembollerle gösterme esastır. Gözlem sonuçlarını belirlerken objektif olmaya çalışmada, kullanılan ölçme araçları etkili olmaktadır (Demirel, 1999, s.205).

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin davranışlarında istendik yönde değişmelerin olup olmadığı, ölçme ve değerlendirme ile belirlenebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin saptanması ile öğrenme- öğretim sürecinin etkililiğinin belirlenmesinde de ölçme ve değerlendirmeye gerek duyulur. Sosyal Bilgiler öğretiminde de bu bağlamda; ihtiyaç saptama, öğrencilerin hazır oluş durumlarını saptama, öğrenme eksiklerini belirleme ve düzey belirleme amacı ile değerlendirmeler yapılabilir (Can, 1998, s.175, aktaran: Acar, 2003).

Bu program, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretim ve öğrenme stratejileri benimsenmiş olduğu için, ölçme ve değerlendirmede de

öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için çoklu değerlendirmeyi gerektirir. Bu nedenle sadece yazılı ve sözlü sınavlarla öğrenci başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi uygun değildir. Çocukların tarihsel ve coğrafi becerileri uygulama düzeyi farklıdır. Bazı çocuklar geçmişteki bir karakterin kararlarını tartışırken, sebep sonuç ilişkilerini başarılı bir şekilde kullanırken, olayları kronolojik olarak yerleştiremeyebilir. Bazı çocuklar harita çalışmalarında, bazıları da sözlü sunumda daha iyi olabilirler. Değerlendirme teknikleri öğrencinin tüm yeteneklerini değerlendirilmesini sağlamalıdır (MEB, 2005, s. 103).

En çok kullanılabilecek ölçme araçları şunlardır:

Gözlem: Öğrencilerin neler bildiklerinin, neler öğrendiklerinin ve nelere ihtiyaç duyduklarının belirlenmesinde etkin bir ölçme yöntemidir. Ayrıca öğrencilerin sınıf içerisinde (ve hatta sınıf dışında) ne gibi davranış ve tutumlar içerisinde oldukları, derse karşı tutumları, grup içerisindeki çalışmaları hakkında bu yöntemle bilgi edinilebilir.

Görüşme: Bu görüşmelerde öğretmen, öğrenciye dersin amaçları ile ilgili sorular yönelterek öğrencinin cevaplarını takip eder. Öğretmen, "Ne demek istiyorsun? Bunu nasıl yapabiliriz? Bir örnek verebilir misin?" vb. sorularla öğrencinin anlayış ve düşünüş şeklini öğrenme fırsatı bulur. Açık uçlu görüşme yönteminin en büyük avantajı süre açısından kısıtlı olmayışıdır. Öğrencinin rahatlıkla konuşabildiği, kendisini tamamıyla yansıtabilme şansının olduğu bir ölçme tekniğidir.

Portfolyo: Portfolyo, öğrencilerin sınıf içi ve sınıf dışında yapacakları çalışmaların toplandığı bir tür ürün dosyasıdır. Öğrenciler dersle ilgili tüm çalışmalarını bu dosyaya ekler. Portfolyo, daha önce bahsettiğimiz çizim, günlük, açık uçlu sorulara verilen cevaplar, kavram haritaları, araştırma ve ödevler gibi ölçüm araçlarının hepsini içerebilir. Bu ürünlerin belirli bir düzene göre

yerleştirilmesi istenebilir. Bir portfolyoda beklenen, öğrencilerin ürünleri arasında ilişkilendirmeler yapmasıdır.

Yukarıda bahsedilen ölçme araçlarının yanı sıra, daha pek çok ölçme tekniği geliştirilebilir, kullanılabilir. Küçük yazılılar, ünite testleri, büyük testler, açık uçlu, boşluk doldur-malı, eşleştirmeli sorular içeren sınavlar, final sınavları, konu ya da dönem ödevleri, araştırmalar, sözlü sunumlar, deneyler, projeler vb. yöntemler bugüne kadar en sık kullanılan ölçüm araçlarıdır (Öğretmen kılavuz kitabı, 2005).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırma evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve veri analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmayı amaçlayan bu araştırma, tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1995, s.77). Bu araştırmada ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sınıf öğretmenlerinin uygulanan ankete vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma İzmir Torbalı ilçesinde bulunan, Milli Eğitime Bağlı İlköğretim okullarında yapılmıştır. Okulların listesi Ek-1'de verilmiştir. Çalışmanın anketi, İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır. Gerekçe ise araştırmacının İzmir Torbalı ilçesinde tam öğretim yapan bir okulda çalışıyor olması ve çalışma grubunun ulaşılabilen örneklem olmasıdır.

Bu araştırmada örnekleme giren öğretmenlerin anketteki kişisel bilgilere dağılımı ise şöyledir:

Deneklerin Kişisel Özellikleri

a. **Cinsiyet:** Deneklerin cinsiyete göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kadın	55	48,6
Erkek	58	51,32
Toplam	113	100,0

Tablo 1 incelendiğinde görüleceği gibi öğretmenlerin % 48,6’sı kadın; % 51,32’si erkektir.

b. **Görev yaptığı yerleşim yeri:** Deneklerin görev yaptıkları yerleşim yerine göre dağılımı Tablo 2 ’de verilmiştir.

Tablo 2

Deneklerin Görev Yaptığı Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Görev Yeri	n	%
Merkez	76	67,2
Taşra	37	32,7
Toplam	113	100,0

Tablo 2 incelendiğinde görüleceği gibi öğretmenlerin % 67,2’sı merkezde; % 32,7’si taşrada görev yapmaktadır.

c. **Öğrenim durumu:** Deneklerin öğrenim durumlarına göre dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3**Deneklerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı**

Öğretmenlerin Öğrenim Durumu	n	%
Ön Lisans	28	24,7
Lisans	80	70,7
Lisans üstü	5	4,42
Toplam	113	100,0

Tablo 3 incelendiğinde görüleceği gibi öğretmenlerin % 24,7'si ön lisans; % 70,7'si lisans, % 4,42'si lisans üstü öğrenim görmüştür.

d. **Hizmet içi Kurs:** Deneklerin katıldıkları Hizmet içi eğitim ve kurslara göre dağılımı Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4**Deneklerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre Dağılımı**

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	%
hiç katılmadım	3	2,6
bir defa katıldım	4	3,5
1-5 defa arası katıldım	33	29,2
5 den fazla katıldım	73	64,7
Toplam	113	100,0

Tablo 4 incelendiğinde görüleceği gibi öğretmenlerin % 2,6'sı hizmet içi eğitim ve kurslara hiç katılmamış; % 3,5'i bir defa katılmış, % 29,2'si bir ile beş defa arası katılmış, %64,7'si beşten fazla katılmıştır.

e. **Hizmet Süresi:** Deneklerin hizmet sürelerine göre dağılımı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5

Deneklerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Hizmet Süresi	n	%
0-5 yıl	22	19,5
6-10 yıl	23	20,3
11-15 yıl	19	16,8
16-20 yıl	17	15,0
21 yıl ve üzeri	32	28,3
Toplam	113	100,0

Tablo 5 incelendiğinde görüleceği gibi öğretmenlerin % 19,5'i 0 ile 5 yıllık öğretmendir; % 20,3'ü 6 ile 10 yıllık, % 16,8'i 11 ile 15 yıllık , % 15,0'i 16 ile 20 yıllık, %28,3'ü 21 ve üstü yıllık öğretmendir.

f. **Mezun olunan fakülte:** Deneklerin mezun oldukları fakültelere göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6**Deneklerin Mezun Oldukları Fakülterle Göre Dağılımı**

Mezun Oldukları Fakülte	n	%
Eğitim fakültesi	82	72,6
Diğer Fakülteler	31	27,4
Toplam	113	100,0

Tablo 6 incelendiğinde görüleceği gibi öğretmenlerin % 72,6'sı eğitim fakültesinden, % 27,4'ü diğer fakültelerden mezun olmuştur.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada gerekli verileri toplamak için uygulanacak olan “İlköğretim 4. ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Anket Formu” TAHİROĞLU tarafından 2006 yılında “İlköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükler (Aksaray ili örneği)” adlı tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bu anket araştırmacı tarafından hazır olarak kullanılmıştır.

Anket hazırlanmadan önce konu ile ilgili kaynaklar incelenmiştir. Milli kütüphane, Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi kütüphanelerinde araştırmalar yapılmıştır. Milli Eğitim şube müdürleri, ilköğretim müfettişleri, ilköğretim okulu müdürleri, Eğitim Araçları müdürü, rehber öğretmenler, bazı ilköğretim öğrencileri ve öğrenci velileri ile görüşmeler yapılmış; okullarda ve çevrelerinde incelemelerde bulunulmuştur.

Yürürlükte bulunan kanun, yönetmelik ve genelgeler incelenmiştir. Yapılan ön hazırlık çalışmasında, ortalama 8 yıl köy, kasaba, ilçe ve il merkezlerinde

görev yapmış, 2004- 2005 öğretim yılında da görev yapmakta olan 18 erkek 12 bayan öğretmene soru listesi verilerek problemin var olup olmadığı sorulmuştur. Bu çalışmalara dayanarak bir anket taslağı hazırlanmış ve hazırlanan taslak konunun uzmanlarına incelenmiş, örneklem alınan gruba da uygulanarak anketteki soruların alan kapsama yeterliliğı, kullanılan kavramların ve soru biçimlerinin anlaşılabilirliğı test edilmiştir. Bütün bu çalışmalar sonunda gerekli düzenlemeler yapılarak ankete son şekli verilmiş ve tekrar uzman görüşüne sunulduktan sonra nihai anket formu hazırlanmıştır. Anket ilköğretim ikinci kademesine göre hazırlandığı için öğretmenden kaynaklanan sorunlar ile ilgili 11. Madde ankette çıkarılmıştır. Ankette, kişisel bilgiler bölümüne yerleşim yeri, öğrenim durumu ve mezun olunan fakülte bağımsız değişkenleri de eklenmiştir.

Anket, örneklem olarak alınan bir gruba uygulanmış güvenilirlik ve geçerlik analizi yapılmış, Cronbach Alpha $\alpha = 0.86$ bulunmuştur. Kullanılan kavramların ve soru biçimlerinin anlaşılabilirliğı test edilmiştir. Tüm bu çalışmalarla anketin uygulanabilirliğı ispatlanmıştır.

Ölçek 60 maddeden oluşmaktadır. Her madde için “Hiç”, “Çok az”, “Az”, “Orta” ve “Çok” ifadeleri yer almaktadır. Uygulanan anket ile elde edilen veriler araştırmada değişkenlere göre sınıflandırılarak değişkenlerin incelenmesinde SPSS paket programından faydalanılarak yüzdeler ve frekanslarını ortaya koyan tablolar ile grafikler hazırlanarak, tablo ve grafiklerden hareketle sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ

Anketlerdeki verilerin analizi SPSS 12.0 paket programı kullanılarak araştırmacı tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada kullanılan ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde karşılaştıkları sorunlar anket formu Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı $\alpha = 0.86$ istenen yeterlikte bulunmuştur.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin anketteki sorulara verdikleri cevapların frekansları ve yüzde dağılımları bulunmuştur. Ayrıca her soruya verilen cevaplar araştırmanın bağımsız değişkenlerine (cinsiyet, yerleşim yeri, öğrenim durumu, hizmet süresi, katıldığı hizmet içi eğitim, mezun olunan fakülte) göre toplanan veriler amaçlara paralel bir şekilde gruplandırılarak analiz edilmiştir. Cinsiyet, yerleşim yeri, mezun olduğu fakülte değişkenlerine t testi; öğrenim durumu, hizmet süresi, katıldığı hizmet içi eğitim değişkenleri için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, anket formları ile toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır.

Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorum

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir? Biçiminde belirlenmişti. Problemin çözümü amacıyla anketten elde edilen ortalama standart sapma ve yüzdellik değerler her alt boyuta göre ayrı ayrı incelenmiştir.

1-Araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan güçlüklerin ortalama standart sapma ve yüzdellik değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Araç gereç temin Etmekten ve Kullanmaktan Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri

MADDELER	$\bar{x}$	SS	%
1- Mezun olduğunuz okuldan araç-gereç kullanma ile ilgili yeterli ders aldınız mı?	3,1416	1,24547	63
2- Mezun olduğunuz okuldan materyal geliştirme dersi yeterli derecede aldınız mı?	2,9912	1,35288	60
3- Mezun olunan okuldan bilgisayar eğitimi dersi aldınız mı?	2,2743	1,46536	45

Tablo 1'in devamı	$\bar{x}$	SS	%
4- Eğitim araç-gereçlerinin öğrencilerin seviyelerine uygun buluyor musunuz?	3,2832	,99525	66
5- Kullanılan eğitim araçları eğitimin amaçlarına hizmet ediyor mu?	3,5487	,92573	71
6- Kullanılan eğitim araçları öğrencilerin dikkatini çekmede yeterli mi?	3,3363	,96001	66
7- Araç-gereç kullanmanız sınıfta disiplin problemlerine yol açıyor mu?	3,2035	1,33068	64
8- İlköğretim müfettişleri eğitim araç-gereçlerini kullanmada ve sizi güdülemede rehberlik ediyor mu?	2,3451	1,32806	47
9- Hizmet içi eğitim seminerlerinde araç-gereç kullanımına yer veriliyor mu?	2,6283	1,28310	53
10- Araç-gereç kullanma ile ilgili açılan kurs yada seminerleri yeterli buluyor musunuz?	2,4513	1,05213	49
11- Ders araçları yapım merkezinin eğitim alanındaki faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz?	2,5752	1,05902	52
12-İl Eğitim Araçları Merkezinden sağlanan araçları güncel buluyorsunuz?	2,8142	1,03120	56
13- Dersin içeriğine uygun araç-gereçleri temin edebiliyor musunuz?	2,8496	1,02836	57
TOPLAM	36,69	8,86	73

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin araç gereçle ilgili sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, standart sapması ve yüzdelerine göre en yüksek düzeyde 5. sırada yer alan “Kullanılan eğitim araçları eğitimin amaçlarına hizmet ediyor mu?” maddesine % 71 düzeyinde, 4. sırada yer alan “Eğitim araç-gereçlerinin öğrencilerin seviyelerine uygun buluyor musunuz?” maddesine ve 6. sırada yer alan “Kullanılan eğitim araçları öğrencilerin dikkatini çekmede yeterli mi?” maddesine %66 oranında katıldıkları görülmektedir.

2-Okul ile ilgili sorunların ortalama standart sapma ve yüzdelerine değeri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Okul ile İlgili Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Ortalama
Standart Sapma ve Yüzdeler Değerleri

MADDELER	$\bar{x}$	SS	%
1- Okulunuz bulunduğu çevre itibarı ile ne derece gürültülü?	2,9292	1,26574	59
2- Dışardan gelen gürültüler öğrencinin dikkatinin dağılmasına neden oluyor mu?	3,2655	1,42062	65
3- Okulun çevresinde gelişen olumsuzluklar derse motivasyonu etkiliyor mu?	3,5664	1,39435	71
4- Okulun çevresinin sosyal yapısından kaynaklanan bir sorun oluyor mu?	3,2478	1,58976	65
5- Rehberlik servisleri disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	2,4956	1,33713	50
6- Okul idaresinin aldığı önlemler disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	2,9027	1,18747	58
7- Okulun fiziki yapısı eğitim ve öğretime elverişli mi?	3,6372	1,21053	73
8- İdarecilerin size karşı tutum ve davranışları eğitim ve öğretime motive olmanızı etkiliyor mu?	3,8230	1,29718	76
9- Kurumunuzda Bulunan eğitim araç-gereçleri yeterli mi?	3,2124	1,02165	64
10- Derslikler araç-gereç kullanımını bakımından yeterli mi?	3,3097	1,06971	66
11- Okulda bulunan eğitim araç-gereçlerinden yerinde ve zamanında faydalanabiliyor musunuz?	3,3363	1,09063	67
12- Okulda bulunan eğitim araç-gereçleri zamanında yenileniyor mu?	3,1504	1,06252	63
13- Okulunuzda ders öncesi hazırlık yapabilme ve materyal üretebilme imkanı var mı?	2,8938	1,08860	58
TOPLAM	41,5	7,8	83

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin okulları ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, standart sapması ve yüzdelerine göre en yüksek düzeyde 8. sırada yer alan “İdarecilerin size karşı tutum ve davranışları eğitim ve öğretime motive olmanızı etkiliyor mu?” maddesine % 76 düzeyinde, 7. sırada yer alan “Okulun fiziki yapısı eğitim ve öğretime elverişli mi?” maddesine %73 düzeyinde, 3. sırada yer alan “Okulun çevresinde gelişen olumsuzluklar derse motivasyonu etkiliyor mu?” maddesine %71 oranında katıldıkları görülmektedir.

3-Öğrenciden kaynaklanan sorunların ortalama standart sapma ve yüzdelerik değerleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama
Standart Sapma ve Yüzdelerik Değerleri

MADDELER	$\bar{x}$	SS	%
1- Velilerinin ilgisiz olmaları, öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkiliyor mu?	4,6460	,73095	93
2- Ailenin ekonomik problemleri öğrencileri olumsuz etkiliyor mu?	4,5575	,70632	91
3- Öğrencinin sahip olduğu bedensel ve zihinsel engeller derse olumsuz etkiliyor mu?	4,1150	1,12403	82
4- Öğrencinin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukları derse yansıyor mu?	4,2301	,90641	85
5- Öğrenci yakınlarının, öğrenci sorunlarına müdahalesi derse olumsuz yansıyor mu?	3,7257	1,22655	75
6- Öğrencilerin ön plana çıkmak için yaptığı davranışlar dersin disiplinini bozuyor mu?	3,6903	1,08628	74
7- Öğrencilerin başarısızlık kaygısının yüksek olması derse olumsuz etkiliyor mu?	3,7522	1,10624	75
8- Öğrencinin güven duygusunun eksik olması öğrenciyi ve öğretmeni olumsuz etkiliyor mu?	4,1150	1,03296	82
9- Psikolojik nedenler ve heyecansal durumlar sınıfa olumsuz yansıyor mu?	3,8319	1,09302	77

Tablo 3'ün devamı	$\bar{x}$	SS	%
10- Öğrencinin derse ve size karşı olumsuz tutum geliştirmesi dersi olumsuz etkiliyor mu?	3,6460	1,21685	73
11- Size karşı saygısız ve kaba davranışlarla karşılaşılıyor musunuz?	2,3186	1,45936	46
TOPLAM	42,54	7,33	85

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin öğrenciler ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, standart sapması ve yüzdelerine göre en yüksek düzeyde 1. sırada yer alan “Velilerinin ilgisiz olmaları, öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkiliyor mu?” maddesine %93 düzeyinde, 2. sırada yer alan “Ailenin ekonomik problemleri öğrencileri olumsuz etkiliyor mu?” maddesine % 91 düzeyinde katıldıkları görülmektedir.

4- Öğretmenlerden kaynaklanan sorunların ortalama standart sapma ve yüzdelerine değeri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4
Öğretmenlerden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdelerine Değeri

MADDELER	$\bar{x}$	SS	%
1- Sosyal bilgiler dersi ile ilgili yeterli alan bilgisine sahip misiniz?	4,1150	,75300	82
2- Sosyal Bilgiler ile ilgili güncel bilgileri ne derece takip edebiliyorsunuz?	4,1947	,65272	84
3- Öğrencilerin sorunları karşısında kendinizi yeterli hissediyor musunuz?	4,2832	,71300	86
4- Sosyo-ekonomik durumunuz motivasyonunuzu ne derece etkiliyor?	3,6460	1,36225	73
5- Ailevi sorunlarınız ders esnasında dikkatinizi dağıtıyor mu?	2,2920	1,30028	46

Tablo 4'ün devamı	$\bar{x}$	SS	%
6- Ders esnasında çabuk kızıp sinirleniyor musunuz?	2,7257	1,09583	55
7- Çalıştığınız yerde ulaşım ve barınma probleminiz yaşıyor musunuz?	4,1593	1,22158	83
8- Derste Türkçe'yi kurallarına uygun kullanma konusunda yeterli misiniz?	4,5310	,64186	91
9- Yeni eğitim teknolojilerini (bilgisayar vb.) yeterli derecede kullanabiliyor musunuz?	3,8319	1,00803	77
10- Öğretim sırasında meydana gelen sorunları çözebiliyor musunuz?	4,3274	,68716	87
11- Eğitim araçlarını yeterince kullanabiliyor musunuz?	3,8850	,81012	78
12- Ders işlerken zamanı etkili ve doğru kullanabiliyor musunuz?	4,3628	,79127	82
TOPLAM	43,87	4,9	88

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin kendileri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, standart sapması ve yüzdelik değerlerine göre en yüksek düzeyde 8. sırada yer alan “Derste Türkçe'yi kurallarına uygun kullanma konusunda yeterli misiniz?” maddesine %91 düzeyinde, 10. sırada yer alan “Öğretim sırasında meydana gelen sorunları çözebiliyor musunuz?” maddesine % 87 düzeyinde katıldıkları görülmektedir.

5- Yöntem ve tekniklerle ilgili sorunların ortalama standart sapma ve yüzdelik değerleri Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5
Yöntem ve Tekniklerle İlgili Sorunlara İlişkin Görüşlerin Ortalama Standart Sapma ve Yüzdelik Değerleri

MADDELER	$\bar{x}$	SS	%
1- Mezun olduğunuz okuldan yöntem ve teknikle ilgili aldığımız dersi ne derece yeterli buluyorsunuz?	3,2920	1,07472	66

Tablo 5'in devamı	$\bar{x}$	SS	%
2- Mezun olduğunuz okulda yöntem ve teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulabiliyor muydunuz?	3,0000	1,19523	60
3- Anlatım yöntemi kullanıldığında ders sıkıcı oluyor mu?	2,1947	1,17912	44
4- Soru-cevap yöntemini ne derece doğru ve etkili kullanabiliyorsunuz?	4,1681	,66685	83
5- Problemin çözümü için gerekli materyal ve kaynaklara kolay ulaşabiliyor musunuz?	3,0885	1,01381	62
6- Yöntem ve teknikleri kullanırken disiplin problemi ile karşılaşıyor musunuz?	3,0973	1,18747	62
7- Gösteri yöntemini kullanabilmek için gerekli ortamı ne derecede sağlayabiliyorsunuz?	3,2035	1,05356	64
8- Gösteri yöntemini kalabalık sınıflarda ne derecede uygulayabiliyorsunuz ?	2,6372	1,03563	53
9- Örnek olay incelemesi yapmak için öğrencinin seviyesine göre örnek olay seçebiliyor musunuz?	3,3805	1,04641	68
10- Grup tartışması yöntemi kullanırken tartışmayı konu üzerinde ne derecede tutabiliyorsunuz?	3,6637	,90248	73
11-Öğrencilerin seviyelerine ve anlama düzeylerine uygun yöntem-teknikleri ne derecede seçebiliyorsunuz?	3,9381	,64480	79
TOPLAM	36,94	5,3	74

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin yöntem ve teknikler ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, standart sapması ve yüzdelik değerlerine göre en yüksek düzeyde 4. sırada yer alan “Soru-cevap yöntemini ne derece doğru ve etkili kullanabiliyorsunuz?” maddesine %83 düzeyinde,11. sırada yer alan “Öğrencilerin seviyelerine ve anlama düzeylerine uygun yöntem-teknikleri ne derecede seçebiliyorsunuz?” maddesine % 79 düzeyinde katıldıkları görülmektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi, “İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

a) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 6’ da sunulmaktadır.

Tablo 6
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
bay	55	36,2909	9,47643	111	-,465	P= 0,643 Fark önemsiz
bayan	58	37,0690	8,31372			
TOPLAM						

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin cinsiyetlerine göre araç gereç temin etmek ve kullanmaktan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Cinsiyetlerine göre öğretmenlerin araç gereç temin etmek ve kullanmaktan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

b) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim yerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Görev Yapan Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde
Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Görev yeri	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Merkez	76	36,2237	8,75991	111	-,800	P=0,425 Fark önemsiz
Taşra	37	37,6486	9,12937			
TOPLAM						

Tablo 7’ye bakıldığında, araştırmaya katılan İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunların görev yaptıkları yerleşim yerine göre taşrada görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalamaları arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. İlköğretim Okullarının 4. ve 5. sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde

karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunların merkez ve taşraya göre benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

c) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 8 ve Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 8
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğretmenlerin Öğrenim Durumu	n	$\bar{x}$	SS
Ön Lisans	28	37,0714	8,74718
Lisans	80	36,4500	9,06642
Lisans Üstü	5	38,4000	7,46994
TOPLAM	113	36,6903	8,86715

Tablo 8 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları önlisans 37,07, lisans 36,45, lisans üstü 38,4 olduğu, ortalamalar arasında anlamlı farklılığın ne düzeyde olduğu varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi
Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	23,302	2	11,651	,146	P=0,864
Grup İçi	8782,857	110	79,844		Fark önemsiz
TOPLAM	8806,159	112			

Tablo 9 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,146$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan yaşadıkları Sorunlar bakımından öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

d) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin katıldıkları hizmet içi eğitim ve kurs sayısına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 10 ve Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 10
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
hiç katılmadım	3	36,3333	4,04145
bir defa katıldım	4	27,7500	11,84272
1-5 defa arası	33	36,8182	8,39067
5den fazla katıldım	73	37,1370	8,94787
Toplam	113	36,6903	8,86715

Tablo 10 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları hiç katılmayan 36,33, bir defa katılanların 27,75, 1 ile 5 defa arası katılanların 36,81, 5 den fazla katılanların ise 37,13 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 11’ de verilmiştir.

Tablo 11
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	335,203	3	111,734	1,438	P=0,236
Grup İçi	8470,956	109	77,715		Fark önemsiz
TOPLAM	8806,159	112			

Tablo 11 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 1,438$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan yaşadıkları sorunlar bakımından öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

e) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin hizmet sürelerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 12 ve Tablo 13’de verilmektedir.

Tablo 12
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Hizmet süresi	n	$\bar{x}$	SS
0-5 yıl	22	40,0000	8,29802
6-10 yıl	23	36,3043	9,23154
11-15 yıl	19	33,8947	7,39290
16-20 yıl	17	36,1176	9,44644
21 yıl ve üzeri	32	36,6563	9,28964
Toplam	113	36,6903	8,86715

Tablo 12 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları 0 – 5 yıl arasında olanlar 40, 6- 10 yıl arasında olanlar 36,30 , 11 – 15 yıl arasında olanlar 33,89, 16-20 yıl arasında olanlar 36,11, 21 yıl ve üzeri olanların ise 36,65 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 13' de verilmiştir.

Tablo 13
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	398,517	4	99,629	1,280	P=0,282
Grup İçi	8407,642	108	77,849		Fark önemsiz
TOPLAM	8806,159	112			

Tablo 13 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları arasında $[f(2,268)= 1,280]$ $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan yaşadıkları sorunlar bakımından Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

f) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları araç-gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin mezun oldukları fakülteye göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 14' de sunulmaktadır.

Tablo 14
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Araç-Gereç Temin Etmekten ve Kullanmadan Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{X}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Eğitim fakültesi	82	36,4024	9,16227	111	-,559	P=0,577 Fark önemsiz
Diğer fakülteler	31	37,4516	8,12748			
TOPLAM						

Tablo 14 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre araç gereç temin etmek ve kullanmaktan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Mezun Oldukları Fakülteye göre öğretmenlerin araç gereç temin etmek ve kullanmaktan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

a) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunların öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 15’ de sunulmaktadır.

Tablo 15
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Bay	55	40,7636	7,53256	111	-,982	P=0,328
Bayan	58	42,2069	8,05629			Fark
TOPLAM						önemsiz

Tablo 15 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin cinsiyetlerine göre okul ile ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Cinsiyetlerine göre öğretmenlerin okul ile ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşlerinin benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

b) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunların öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim yerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 16 da sunulmaktadır.

Tablo 16
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul ile İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Görev yeri	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Merkez	76	41,6842	8,18814	111	,350	P=0,727 Fark önemsiz
Taşra	37	41,1351	7,04416			
TOPLAM						

Tablo 16'ya bakıldığında, araştırmaya katılan İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre araç gereç temin etmek ve kullanmaktan kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak taşrada görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalamaları arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların merkez ve taşraya göre benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

c) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunların öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 17 ve Tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 17
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğretmenlerin Öğrenim Durumu	n	$\bar{x}$	SS
Ön Lisans	28	41,8571	7,61438
Lisans	80	41,3500	8,14753
Lisans Üstü	5	42,0000	1,22474
TOPLAM	113	41,5044	7,80467

Tablo 17 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları önlisans 41,85, lisans 41,35, lisans üstü 42 olduğu, ortalamalar arasında anlamlı farklılığın ne düzeyde olduğu varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 18 verilmiştir.

Tablo 18
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi
Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	6,619	2	3,310	,053	P=0,948 Fark önemsiz
Grup İçi	6815,629	110	61,960		
TOPLAM	6822,248	112			

Tablo 18 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,053$] $p <0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Okul ile ilgili yaşadıkları Sorunlar bakımından öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

d) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunların öğretmenlerin katıldıkları hizmet içi eğitim ve kurs sayısına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 19 ve Tablo 20’de verilmektedir.

Tablo 19
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
hiç katılmadım	3	42,0000	6,55744
bir defa katıldım	4	33,5000	8,85061
1-5 defa arası	33	40,4242	8,00012
5den fazla katıldım	73	42,4110	7,54401
Toplam	113	41,5044	7,80467

Tablo 19 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili

Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları hiç katılmayan 42, bir defa katılanların 33,50, 1 ile 5 defa arası katılanların 40,42, 5 den fazla katılanların ise 42,41 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	355,516	3	118,505	1,997	P=0,119 Fark önemsiz
Grup İçi	6466,732	109	59,328		
TOPLAM	6822,248	112			

Tablo 20 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268) = 1,997$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Okul ile ilgili yaşadıkları sorunlar bakımından öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

e) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunların öğretmenlerin hizmet sürelerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 21 ve Tablo 22’de verilmektedir.

Tablo 21
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
0-5 yıl	22	42,0909	7,15082
6-10 yıl	23	40,2174	7,68680
11-15 yıl	19	39,0526	10,77277
16-20 yıl	17	44,5882	6,59601
21 yıl ve üzeri	32	41,8438	6,57026
Toplam	113	41,5044	7,80467

Tablo 21 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları 0 – 5 yıl arasında olanlar 42,01, 6- 10 yıl arasında olanlar 40,21 , 11 – 15 yıl arasında olanlar 39,05, 16-20 yıl arasında olanlar 44,58, 21 yıl ve üzeri olanların ise 41,84 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 22’ de verilmiştir.

Tablo 22
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	325,233	4	81,308	1,352	P=0,256
Grup İçi	6497,015	108	60,158		Fark önemsiz
TOPLAM	6822,248	112			

Tablo 22 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları okul ile ilgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 1,352$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Okul ile ilgili yaşadıkları sorunlar bakımından Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

f) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları okul ile ilgili sorunlar sorunların öğretmenlerin mezun oldukları fakülteye göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 23' de sunulmaktadır.

Tablo 23
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Okul İle İlgili Sorunların
Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Eğitim fakültesi	82	41,6463	8,13523	111	,313	P=0,755 Fark önemsiz
Diğer fakülteler	31	41,1290	6,96535			
TOPLAM						

Tablo 23 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre okul ile ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Mezun Oldukları Fakülteye göre öğretmenlerin okul ile ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi, “İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunlar öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

a) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 24’ de sunulmaktadır.

Tablo 24
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Bay	55	41,4727	7,47305	111	-1,528	P=0,129 Fark önemsiz
Bayan	58	43,5690	7,10846			
TOPLAM						

Tablo 24 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin cinsiyetlerine göre öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Cinsiyetlerine göre

öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

b) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim yerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 25 da sunulmaktadır.

Tablo 25
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Görev yeri	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Merkez	76	42,8158	7,10814	111	,553	P=0,581 Fark önemsiz
Taşra	37	42,0000	7,84219			
TOPLAM						

Tablo 25'e bakıldığında, araştırmaya katılan İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden Kaynaklanan Sorunların Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak taşrada görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalamaları arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden Kaynaklanan Sorunların merkez ve taşraya göre benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

c) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 26 ve Tablo 27’de verilmektedir.

Tablo 26
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğretmenlerin Öğrenim Durumu	n	$\bar{x}$	SS
Ön Lisans	28	42,1786	8,78995
Lisans	80	42,5750	6,91682
Lisans Üstü	5	44,2000	5,84808
TOPLAM	113	42,5487	7,33143

Tablo 26 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden Kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları önlisans 42,17, lisans 42,57, lisans üstü 44,2 olduğu, ortalamalar arasında anlamlı farklılığın ne düzeyde olduğu varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 27 verilmiştir.

Tablo 27
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi
Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	17,525	2	8,763	,161	P=0,852 Fark önemsiz
Grup İçi	6002,457	110	54,568		
TOPLAM	6019,982	112			

Tablo 27 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden Kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,161$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlar bakımından öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

d) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin katıldıkları hizmet içi eğitim ve kurs sayısına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 28 ve Tablo 29'da verilmektedir.

Tablo 28
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
hiç katılmadım	3	33,0000	9,53939
bir defa katıldım	4	43,0000	5,77350
1-5 defa arası	33	42,7879	6,40194
5den fazla katıldım	73	42,8082	7,58774
Toplam	113	42,5487	7,33143

Tablo 28 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları hiç katılmayan 33, bir defa katılanların 43, 1 ile 5 defa arası katılanların 42,78, 5 den fazla katılanların ise 42,80 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 29’ da verilmiştir.

Tablo 29
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	281,152	3	93,717	1,780	P=0,155 Fark önemsiz
Grup İçi	5738,830	109	52,650		
TOPLAM	6019,982	112			

Tablo 29 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 1,780$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Öğrencilerden Kaynaklanan sorunlar bakımından öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

e) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin hizmet sürelerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 30 ve Tablo 31’de verilmektedir.

Tablo 30
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
0-5 yıl	22	41,0455	8,09749
6-10 yıl	23	44,3043	6,44864
11-15 yıl	19	42,2105	7,55409
16-20 yıl	17	44,1176	5,66659
21 yıl ve üzeri	32	41,6875	8,02993
Toplam	113	42,5487	7,33143

Tablo 30 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden

Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları 0 – 5 yıl arasında olanlar 41,04, 6- 10 yıl arasında olanlar 44,30 , 11 – 15 yıl arasında olanlar 42,21, 16-20 yıl arasında olanlar 44,11, 21 yıl ve üzeri olanların ise 41,68 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 31’ de verilmiştir.

Tablo 31
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	188,361	4	47,090	,872	P=0,483 Fark önemsiz
Grup İçi	5831,622	108	53,996		
TOPLAM	6019,982	112			

Tablo 31 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları öğrencilerden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,872$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Öğrencilerden Kaynaklanan sorunlar bakımından Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

f) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğrenciden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin mezun oldukları fakülteye göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 32’ de sunulmaktadır.

Tablo 32
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğrenciden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Eğitim fakültesi	82	43,6707	6,64822	111	2,721	P=0,008 Fark önemli
Diğer fakülteler	31	39,5806	8,29367			
TOPLAM						

Tablo 32 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Mezun Oldukları Fakülteye göre eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin diğer fakülte mezunlarına göre öğrenciden kaynaklanan sorunlar hakkında daha olumlu görüş belirtmişlerdir.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemi, “İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunlar, öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? şeklinde ifade edilmiştir.

a) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 33’ de sunulmaktadır.

Tablo 33
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Bay	55	43,9818	5,35928	111	,222	P=0,824 Fark önemsiz
Bayan	58	43,7759	4,46838			
TOPLAM						

Tablo 33 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin cinsiyetlerine göre öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Cinsiyetlerine göre öğretmenlerin kendilerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

b) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim yerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 34' de sunulmaktadır.

Tablo 34
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Görev Yeri	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Merkez	76	43,7895	4,77582	111	-,268	P=0,789 Fark önemsiz
Taşra	37	44,0541	5,21188			
TOPLAM						

Tablo 34'e bakıldığında, araştırmaya katılan İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre taşrada görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalamaları arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların merkez ve taşraya göre benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

c) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 35 ve Tablo 36'da verilmektedir.

Tablo 35
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğretmenlerin Öğrenim Durumu	n	$\bar{x}$	SS
Ön Lisans	28	42,4643	4,33318
Lisans	80	44,0375	4,91560
Lisans Üstü	5	49,2000	4,32435
TOPLAM	113	43,8761	4,90104

Tablo 35 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları önlisans 42,46, lisans 44,03, lisans üstü 42,20 olduğu, ortalamalar arasında anlamlı farklılığın ne düzeyde olduğu varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 36 verilmiştir.

Tablo 36
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi
Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	199,614	2	99,807	4,408	P=0,014 Fark önemli
Grup İçi	2490,652	110	22,642		
TOPLAM	2690,265	112			

Tablo 36 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 4,408$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını bulabilmek amacıyla yapılan scheffe testi sonuçları incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin öğrenimi yüksek lisans mezunu olan öğretmenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

d) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin katıldıkları hizmet içi eğitim ve kurs sayısına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 37 ve Tablo 38’de verilmektedir.

Tablo 37
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
hiç katılmadım	3	43,6667	4,72582
bir defa katıldım	4	40,2500	4,27200
1-5 defa arası	33	44,0909	5,17424
5den fazla katıldım	73	43,9863	4,82900
Toplam	113	43,8761	4,90104

Tablo 37 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden kaynaklanan Sorunların öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları hiç katılmayan 43,66, bir defa katılanların 40,25, 1 ile 5 defa arası katılanların 44,09, 5 den fazla katılanların ise 43,98 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	55,135	3	18,378	,760	P=0,519 Fark önemsiz
Grup İçi	2635,130	109	24,176		
TOPLAM	2690,265	112			

Tablo 38 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında $[f(2,268)= 1,438]$ $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin kendilerinden Kaynaklanan sorunlar bakımından, öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

e) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin hizmet sürelerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak

amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 39 ve Tablo 40'da verilmektedir.

Tablo 39
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
0-5 yıl	22	44,6818	5,30396
6-10 yıl	23	45,0000	4,97265
11-15 yıl	19	43,8421	5,50013
16-20 yıl	17	42,7647	4,19120
21 yıl ve üzeri	32	43,1250	4,57024
Toplam	113	43,8761	4,90104

Tablo 39 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları 0 – 5 yıl arasında olanlar 44,68, 6- 10 yıl arasında olanlar 45 , 11 – 15 yıl arasında olanlar 43,84, 16-20 yıl arasında olanlar 42,76, 21 yıl ve üzeri olanların ise 43,12 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 40'da verilmiştir.

Tablo 40
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	82,408	4	20,602	,853	P=0,495 Fark önemsiz
Grup İçi	2607,858	108	24,147		
TOPLAM					

Tablo 40 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları kendilerinden Kaynaklanan Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,853$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin kendilerinden Kaynaklanan sorunlar bakımından Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

f) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları öğretmenlerin kendisinden kaynaklanan sorunların öğretmenlerin mezun oldukları fakülteye göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 41' de sunulmaktadır.

Tablo 41
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunların
Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Eğitim fakültesi	82	43,8415	5,01226	111	-,122	P=0,903 Fark önemsiz
Diğer fakülteler	31	43,9677	4,67250			
TOPLAM						

Tablo 41 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre kendilerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Mezun Oldukları Fakülteye göre öğretmenlerin kendilerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi, “İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin a) cinsiyet, b) yerleşim yeri, c) öğrenim durumu, d) hizmet süresi, e) katıldığı hizmet içi eğitim, f) mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? şeklinde ifade edilmiştir.

a) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 42’ de sunulmaktadır.

Tablo 42
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Bay	55	36,6364	5,52222	111	-,604	P=0,547 Fark önemsiz
Bayan	58	37,2414	5,13095			
TOPLAM						

Tablo 42 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin cinsiyetlerine göre yöntem ve teknikler ile ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Cinsiyetlerine göre öğretmenlerin yöntem ve teknikler ile ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

b) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim yerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 43’ de sunulmaktadır.

Tablo 43
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre Farklılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Görev yeri	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Merkez	76	37,5000	5,02925	111	1,598	P=0,113 Fark önemsiz
Taşra	37	35,8108	5,74861			
TOPLAM						

Tablo 43'e bakıldığında, araştırmaya katılan İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve tekniklerle ilgili Sorunların Görev Yaptıkları Yerleşim Yerine Göre taşrada görev yapan öğretmenlerin görüşleri ile merkezde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalamaları arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında görev yapan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve tekniklerle ilgili Sorunların merkez ve taşraya göre benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

c) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 44 ve Tablo 45'de verilmektedir.

Tablo 44
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğretmenlerin Öğrenim Durumu	n	$\bar{x}$	SS
Ön Lisans	28	37,5000	5,37139
Lisans	80	36,6875	5,39712
Lisans Üstü	5	38,0000	3,80789
TOPLAM	113	36,9469	5,30976

Tablo 44 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve tekniklerle ilgili sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları önlisans 37,5 , lisans 36,68, lisans üstü 38 olduğu, ortalamalar arasında anlamlı farklılığın ne düzeyde olduğu varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 45 verilmiştir.

Tablo 45
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Çözümlemesi
Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	19,494	2	9,747	,342	P=0,711 Fark önemsiz
Grup İçi	3138,188	110	28,529		
TOPLAM	3157,681	112			

Tablo 45 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili Sorunların öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,342$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Yöntem ve teknikler ile ilgili yaşadıkları Sorunlar bakımından öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

d) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin katıldıkları hizmet içi eğitim ve kurs sayısına göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 46 ve Tablo 47’de verilmektedir.

Tablo 46
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Dağılımı

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
hiç katılmadım	3	41,0000	2,64575
bir defa katıldım	4	32,7500	6,99405
1-5 defa arası	33	36,3939	5,18977
5den fazla katıldım	73	37,2603	5,26790
Toplam	113	36,9469	5,30976

Tablo 46 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve tekniklerle ilgili Sorunların Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmet İçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre görüşlerinin ortalamaları hiç katılmayan 41, bir defa katılanların 32,75, 1 ile 5 defa arası katılanların 36,39, 5 den fazla katılanların ise 37,26 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Katıldıkları Hizmetiçi Eğitim ve Kurs Sayısına Göre
Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	136,998	3	45,666	1,648	P=0,183 Fark önemsiz
Grup İçi	3020,684	109	27,713		
TOPLAM	3157,681	112			

Tablo 47 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve tekniklerle ilgili sorunların öğretmenlerin katıldıkları hizmetiçi eğitim ve kurs sayısına göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 1,648$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Yöntem ve tekniklerle ilgili yaşadıkları sorunlar bakımından öğretmenlerin katıldıkları hizmetiçi eğitim ve kurs sayısına göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

e) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin hizmet sürelerine göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak

amacıyla tek yönlü Varyans Çözümlemesi yapılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 48 ve Tablo 49’da verilmektedir.

Tablo 48

**İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı**

Hizmet İçi Kurs Durumu	n	$\bar{x}$	SS
0-5 yıl	22	37,7727	5,43298
6-10 yıl	23	35,7391	5,65860
11-15 yıl	19	36,5263	5,78666
16-20 yıl	17	35,8824	5,39540
21 yıl ve üzeri	32	38,0625	4,59268
Toplam	113	36,9469	5,30976

Tablo 48 İncelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve tekniklerle ilgili Sorunların Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre görüşlerinin ortalamaları 0 – 5 yıl arasında olanlar 37,77, 6- 10 yıl arasında olanlar 35,73 , 11 – 15 yıl arasında olanlar 36,52, 16-20 yıl arasında olanlar 35,88, 21 yıl ve üzeri olanların ise 38,06 olduğu , ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı varyans analizi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 49’da verilmiştir.

Tablo 49
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre Varyans Çözümlemesi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	SD	KO	F	Önem Denetimi
Gruplar arası	111,006	4	27,752	,984	P=0,420 Fark önemsiz
Grup İçi	3046,675	108	28,210		
TOPLAM	3157,681	112			

Tablo 49 incelendiğinde İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında, Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin hizmet sürelerine göre görüşlerinin ortalamaları arasında [$f(2,268)= 0,984$] $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Yöntem ve tekniklerle ilgili yaşadıkları sorunlar bakımından Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

f) İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları yöntem ve teknikler ile ilgili sorunların öğretmenlerin mezun oldukları fakülteye göre farklılıklarının önemli olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 50’de sunulmaktadır.

Tablo 50
İlköğretim Okullarının 4. ve 5. Sınıflarında,
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları
Yöntem ve Teknikler ile ilgili Sorunların
Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre Farlılıkları
(Ortalama, Standart Sapma, t- Testi Sonuçları)

Mezun Olunan Fakülte	n	$\bar{x}$	SS	SD	t	Önem denetimi
Eğitim fakültesi	82	36,6463	5,59182	111	-,978	P=0,330 Fark önemsiz
Diğer fakülteler	31	37,7419	4,46444			
TOPLAM						

Tablo 50 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin Öğretmenlerin Mezun Oldukları Fakülteye Göre yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin t-testi sonuçlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Mezun Oldukları Fakülteye göre öğretmenlerin yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlara ilişkin görüşlerinin yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 51

İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaştıkları Araç Gereçlerle İlgili , Öğretmenle İlgili, Okulla İlgili, Öğrenci İle İlgili, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Sorunlarına İlişkin Korelasyon Analizi

Ölçekler	Araç gereçle ilgili sorunlar	Yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlar	Okul ile ilgili sorunlar	Öğrenci kaynaklı sorunlar	Öğretmen kaynaklı sorunlar
Araç gereçle ilgili sorunlar	1	,657**	,506**	-,087	,367**
Yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlar	,657**	1	,478**	-,042	,437**
Okul ile ilgili sorunlar	,506**	,478**	1	,002	,276**
Öğrenci kaynaklı sorunlar	-,087	-,042	,002	1	,282**
Öğretmen kaynaklı sorunlar	,367**	,437**	,276**	,282**	1

**p<0,01

Tablo 51’de görüldüğü üzere;

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde araç gereçlerle ilgili olarak yaşadıkları sorunlar ile yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlar arasında 0,657 düzeyinde , okul ile ilgili sorunlar arasında 0,506 düzeyinde ve öğretmen kaynaklı sorunlar arasında 0,367 düzeyinde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve bu durumun p<0,01 düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde yöntem ve tekniklerle ilgili yaşadıkları sorunlar ile araç gereç kaynaklı sorunlar arasında 0,657 düzeyinde, okul ile ilgili sorunlar arasında 0,478 düzeyinde, öğretmen kaynaklı sorunlar arasında 0,437 düzeyinde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve bu durumun $p<0,01$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde okul ile ilgili yaşadıkları sorunlar ile araç gereçlerle ilgili sorunlar arasında 0,506 düzeyinde, yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlar arasında 0,478 düzeyinde ve öğretmen kaynaklı sorunlar arasında 0,276 düzeyinde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve bu durumun $p<0,01$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerle ilgili yaşadıkları sorunlar ile öğretmen kaynaklı sorunlar arasında 0,282 düzeyinde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve bu durumun $p<0,01$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin kendisinden kaynaklanan sorunlar ile araç gereçlerle ilgili sorunlar arasında 0,367 düzeyinde, yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlar arasında 0,437 düzeyinde, okul ile ilgili sorunlar arasında 0,276 düzeyinde, öğrenci kaynaklı sorunlar arasında 0,282 düzeyinde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu ve bu durumun $p<0,01$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

İlköğretim okullarındaki eğitim öğretim sorunlarının araç gereç eksikliğinden, öğretmenlerin izlediği öğretim yöntemlerinden, okulun genel durumundan ve okulda görev yapan öğretmenlerin performanslarından kaynaklandığı söylenebilir. Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrenci ile ilgili sorunların eğitim öğretim sorunlarıyla doğrudan ilişkili olmadığı anlaşılmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araç Gereç Temin Etmekten ve Kullanmaktan Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

İlköğretim okullarında 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde araç gereçlerle ilgili yaşadıkları sorunlarda cinsiyetlerine, mezun oldukları fakülteye, yerleşim yerine, hizmet yılına, katıldıkları kurs sayısına ve öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %71'i kullanılan eğitim araçlarının eğitimin amaçlarına hizmet ettiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %29'u ise eğitim araçlarının eğitimin amaçlarına iyi hizmet etmediklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle eğitim araç ve gereçlerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Işık da (2001) araştırmasında aynı sonuca ulaşmış, bunun yanında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretimiyle ilgili seminerlere alınması gerektiği öne sürülmüştür.

Öğretmenlerin %64'ü araç-gereç kullanmanın sınıfta disiplin problemlerine yol açtığını belirtmiştir. Öğretmenlerin %36'sı ise derste araç gereç kullanmanın disiplin sorunu yaratmadığını dile getirmiştir. Okullarımızda, sınıflarda derste kullanılacak araç gereçler (tepegöz, tv, bilgisayar, dvd player vb.) sabit olmadığı için, bu araçlar sınıflara taşınıp düzenek kurulmaya çalışılmaktadır. Bu esnada öğretmenler düzeneği hazırlamakla meşgul olduğu için öğrenciler boşta kalmakta ve sınıf içerisinde gürültü, kargaşa yaratmakta olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin %57'si dersin içeriğine uygun araç-gereçleri temin edebildiklerini belirtirken, %43'ü araç gereç temin edemediklerini söylemişlerdir. Bu sonuç, Arslan'ın (2000) araştırması sonucunda bulduğu gerekli araç gereç konusunda yetersizliklerin olduğu sonucunu desteklemektedir.

Mezun oldukları okuldan bilgisayar eğitimi dersi alıp almadıkları sorusuna öğretmenlerin %45'i "evet" aldıklarını, %55'i ise "hayır" almadıklarını belirtmişlerdir.

Mezun oldukları okuldan aldıkları materyal geliştirme dersini öğretmenlerin %60'ı yeterli bulurken, %40'ı materyal geliştirme dersini yeterli düzeyde almadıklarını belirtmişlerdir.

Okul ile İlgili Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Öğretmenlerin % 76'sı idarecilerin öğretmenlere karşı tutum ve davranışlarının, öğretmenlerin eğitim ve öğretime motive olmalarını etkilediğini belirtmektedir.

Okulun çevresinde gelişen olumsuzlukların derse motivasyonu etkileyip etkilememe sorusuna öğretmenlerin %71'i "evet" etkilediği, %29'u "hayır" etkilemediği görüşündedir. Bunun nedeninin okul çevresinden gelen gürültülerin olduğu düşünülebilir.

Öğretmenlerin %65'i okul dışından gelen gürültülerin öğrencilerin dikkatini dağıttığını söylemiştir. Öğretmenlerin %35'i ise dışarıdan gelen gürültülerin derste dikkat dağınıklığı yaratmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda okulların yapılırken arsa ve yer konusunda pedagojik kurallara uyulmadığı söylenebilir.

Okulun fiziki yapısının eğitim ve öğretime elverişli olup olamaması sorusuna öğretmenlerin %73'ü elverişli bir ortam olduğunu belirtirken, % 27'si okullarının eğitim ve öğretim için uygun bir ortam olmadıklarını söylemiştir.

Öğretmenlerin % 63'ü okullarda bulunan eğitim araç-gereçlerinin zamanında yenilendiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %37'si ise okullarındaki araç ve gereçlerinin zamanında yenilenmediğini belirtmektedir.

İlköğretim okullarında 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde okul ile ilgili yaşadıkları sorunlarda cinsiyetlerine, mezun oldukları fakülteye, yerleşim yerine, hizmet yılına, katıldıkları kurs sayısına ve öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Velilerinin ilgisiz olmalarının, öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkilemesine ilişkin olarak öğretmenlerin % 93'ü “evet” olumsuz etkilemekte olduğu görüşündedir. Öğretmenlerin %7'si ise veli ilgisizliğinin öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkilemediğini belirtmektedir. Veli ilgisizliğinin cehalet, zorunlu olarak fiilen uzakta çalışma gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğretmenlerin % 85'i öğrencilerin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukların derse yansıdığını söylerken, % 15'i bu olumsuzlukların derse yansımadığını belirtmiştir.

Öğrencinin güven duygusunun eksik olmasının öğrenciyi ve öğretmeni olumsuz etkileyip etkilemediği sorusuna öğretmenlerin %82'si etkilediğini belirtirken, %18'i etkilemediği görüşündedir.

Öğretmenlerin %73'ü öğrencilerin derse ve öğretmene karşı olumsuz tutum geliştirmesinin dersi olumsuz etkilediğini söylemektedir. Öğretmenlerin %27'si derse ve öğretmene karşı olumsuz tutumun dersi olumsuz etkilemediğini belirtmektedir. Bazı öğrenciler, bir derste başarısız olduklarında o dersi anlamaya çalışmaktan vazgeçip “Zaten bu dersi başaramıyorum.” diyerek derse karşı olumsuz tutum geliştirmektedirler. Bazı öğrenciler ise öğretmenini sevmeyip, üzme için inadına derse kendilerini kapatabilmektedirler. Bu tutum, dersi olumsuz etkileyebilmektedir.

Öğretmenlerin, öğrencileri derse motive etmeleri, onlarla yeterince ilgilenmeleri, etkili bir iletişim ortamı kurabilmeleri gerekmektedir. Güner'in (1995) çalışması da bu gereklilikler doğrultusunda sınıf ortamı ve bireysel farklılıklarda problemler olduğunu göstermektedir.

Bennet ve Scholes (2001) araştırmalarında öğrencilerin derste teknolojiyi kullanmalarına olanak sağlamışlardır. Bu da öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında pozitif yönde değişiklikler olduğu görülmüştür. Bu nedenle Bennet ve Scholes'un da belirttiği gibi dersleri daha eğlenceli ve verimli geçirmek adına öğretmenlerin teknolojiyi de derse katabileceği yeni öğretim stratejileri geliştirebilmeleri gerekmektedir. Bu şekilde öğrencilerin derse yönelik tutumları olumlu yönde gelişecektir.

Öğrencilerin ön plana çıkmak için yaptığı davranışların dersin disiplinini bozup bozmadığı sorusuna öğretmenlerin % 74'ü disiplini bozduğunu söylerken, %26'sı disiplini bozmadığını belirtmektedir.

İlköğretim okullarında 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciden kaynaklanan sorunlarda cinsiyetlerine, yerleşim yerine, hizmet yılına, katıldıkları kurs sayısına ve öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir, mezun oldukları fakülteye göre anlamlı bir farklılık görülmüştür. Eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin diğer fakülte mezunlarına göre öğrenciden kaynaklanan sorunlar hakkında daha olumlu görüş belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Öğretmenlerin akademik düzeyi arttıkça eleştirel düşünme becerisinin arttığı görülmüştür. Herhangi bir alanda bilgisi olan kişi o alanda yorum yapabilir, bilgisi olmazsa bir yorum yapamaz. Eğitim alanında da aynı şekilde, öğretmenin bilgisi arttıkça eğitim alanında daha çok yorum yapabilmekte ve eleştirel düşünme becerisi daha da artmaktadır. Var olan durumdan memnun olmamakta ve eleştirerek daha iyisinin olması gerektiğini

düşünmektedir. Akademik düzeyi düşük olan öğretmenler ise var olan durumlardan memnun olmakta ve şikayetçi olmamaktadırlar.

Çalıştıkları yerde ulaşım ve barınma probleminiz yaşayıp yaşamadıkları sorusuna öğretmenlerin %83'ü "evet" ulaşım ve barınma sorunu yaşadıklarını belirtmektedir. Öğretmenlerin %17'si böyle bir sorun yaşamadıklarını söylemektedir.

Öğretmenlerin %77'si yeni eğitim teknolojilerini (bilgisayar vb.) yeterli derecede kullanabildiklerini söylerken, %23 'ü eğitim teknolojilerini yeterli derecede kullanamadıklarını belirtmektedir. Güner (1995) araştırmasında, öğrencilerin öğretmenlerinden konuya uygun ve gerekli araç gereçleri kullanmalarını, kendilerinin sınıf ortamında etkili iletişim ortamı kurabilmeleri ile ilgili isteklerinin olduğunu belirtmiştir.

Arslan (2000) da araştırmasında öğretmenlerin araç gereç kullanma ve yöntemler konusunda yetersizliklerinin olduğunu belirtmiştir. Araştırmamız Arslan'ın araştırmasıyla aynı doğrultudadır. Sonuçlar, öğretmenlerin eğitim teknolojileri konusundaki eksikliklerinin giderilmesini destekler niteliktedir. Bu sorun, eğitim araç gereçlerini kullanmaya yönelik hizmet içi eğitim kursunun tüm öğretmenlere zorunlu hale getirilmesi ile çözülebilir.

Öğretmenlerin %55'i ders esnasında çabuk kızıp sinirlendiklerini, %45'i çabuk sinirlenmediklerini belirtmektedir. Öğretmenlerin çabuk sinirlenmelerinin nedeni kişisel nedenler olabileceği gibi okuldaki eğitim ve öğretim ortamının olumsuzluğu da olabilir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin kendisinden kaynaklanan sorunlar ile araç gereç, yöntem teknik, okul ve öğrenci kaynaklı sorunlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Yöntem ve Tekniklerle İlgili Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Öğretmenlerin %66'sı mezun oldukları okuldan yöntem ve teknikle ilgili aldıkları dersi yeterli bulurken, %34'ü yöntem ve teknikle ilgili aldıkları dersi yetersiz bulmaktadır.

Yöntem ve teknikleri kullanırken disiplin problemi ile karşılaşp karşılaşmadıkları sorusuna öğretmenlerin %62'si disiplin problemi ile karşılaştıklarını, %38'i karşılaştıklarını söylemektedir.

Yazıcı (2001) ilköğretim okulları birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersini okutan öğretmenlerin bu dersin öğretiminde kullanılan öğretim metot, teknik ve etkinliklerinin kullanılma durumunun tespit edilmesi amacıyla yaptığı araştırma sonucunda ilköğretim okulları birinci ve ikinci kademesi Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde kullanılan öğretim metotlarının yeterli şekilde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Yaşanan bu disiplin problemlerinin sebebi olarak, öğretmenlerin metot, teknik ve diğer etkinliklerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları, araç gereç yetersizliği, sınıfların kalabalık oluşu gösterilmiştir. Çalışmamız da Yazıcı'nın (2001) araştırma sonuçları ile aynı doğrultudadır.

Öğretmenlerin %53'ü gösteri yöntemini kalabalık sınıflarda iyi derecede uygulayabildiklerini söylemekte, %47'si iyi uygulayamadıklarını belirtmektedir. Bunu nedeni de Yazıcı'nın (2001) araştırması sonucunda belirttiği gibi sınıfların kalabalık oluşudur.

Güler (2001) araştırmasında öğretmenlerin genellikle sunuş yolu ve buluş yolu stratejisi ile soru cevap tekniğini kullandıklarını, problem çözme becerisini geliştiren yöntem ve tekniklerle, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayan tekniklerden gezi ve dramatizasyona yer vermediklerini, öğrenme stratejilerini de sınıf ortamında kullanmadıkları sonuçlarını ortaya koymuştur. Bu çalışmada ise öğretmenler bunun tersine tüm yöntem ve teknikleri iyi kullandıklarını belirtmişlerdir.

Mezun oldukları okulda yöntem ve teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulup bulamadıkları sorusuna öğretmenlerin %60'ı imkan bulduklarını belirtirken, %40'ı bu imkanı bulamadıklarını söylemektedir.

Öğretmenlerin %83'ü soru cevap tekniğini iyi kullanabildiklerini söylemektedir. Öğretmenlerin %17'si bu tekniği iyi kullanamadıklarını belirtmektedir. Bu sonuç Güler'in (2001) araştırmasını desteklemektedir.

İlköğretim okullarında 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde yöntem ve tekniklerle ilgili sorunlarda cinsiyetlerine, mezun oldukları fakülteye, yerleşim yerine, hizmet yılına, katıldıkları kurs sayısına ve öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

**İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Silgiler Dersinde
Karşılaştıkları Araç Gereçlerle İlgili, Öğretmenle İlgili, Okulla İlgili, Öğrenci
İle İlgili, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Sorunlarına İlişkin Korelasyon Analizi
Sonuçları**

İlköğretim okullarında, okul idaresinin okulun ihtiyacı olan araç gereçleri zamanında ve yeteri kadar sağlaması gerekmektedir. Okullarda araç gereç sağlama ve kullanma kolaylığı öğretmenlerin çeşitli yöntem ve teknikleri daha iyi kullanmalarına olanak verecektir. Dolayısıyla öğretmenlerin yöntem ve teknikleri daha iyi kullanmaları sınıf içindeki disiplin sorunlarını en aza indirgeyecek ve dersin daha verimli geçmesini sağlayacaktır. Araç gereçlerin her sınıfta yeteri kadar ve sabit olması da sınıf içinde disiplin sorununu önleyecektir. Öğrencilerin disiplin sorununun az olması ve dersin verimli geçmesi öğretmenin işinden aldığı doyumunu arttıracaktır.

Öneriler

1- İlköğretim okullarında taşınabilir, gezici araç gereçlerin kullanımı, öğretmen tarafından sınıfta düzeneğin kurulması esnasında, sınıf içinde öğrenciler arasında disiplin sorununa yol açmaktadır. Bu disiplin sorununu önlemek amacıyla sınıfların eğitim araç gereçleri ile donatılması ve bu donanımların sınıflarda sabit olması gerekmektedir. Bu disiplin sorununa farklı bir çözüm de önerilebilir. Bu da okullarda her derse uygun olmak üzere özel derslikler oluşturulabilir. Örneğin coğrafya dersi coğrafya dersliğinde, matematik dersi matematik dersliğinde işlenebilir. Böylece o ders için gerekli olan araç gereçler o derslikte mevcut ve sabit olacaktır.

Tüm ilköğretim okullarında kaliteli bir eğitim için ders araç gereçlerinin tam olması gerekirken okulların bir bölümünde araç gereç eksikliği olduğunu göze çarpmaktadır. Bu sorunun giderilmesi için eğitim ve öğretimde ihtiyaç duyulan araç-gereç, makine ve teçhizatın Bakanlık, Yüksek Öğretim Kurulu ve özel sektörlerle de işbirliği yapılarak bu alanda çalışmalar yapılmalıdır. Bu alana ayrılan bütçe artırılmalı ve sürekli gelişme için yeni bilimsel çalışmalar yapılmalıdır. Geliştirilen araç-gereç ve eğitim teknolojileri okullara kullanma kılavuzları ile en kısa zamanda ulaştırılmalıdır. Bu kılavuzlar okullarda bulunmalı, tayin olup gelen öğretmenlere dağıtılmalıdır.

Eğitim araç-gereçleri ve teknolojileri ile ilgili bilimdeki son gelişmeleri tanıtmak amacıyla bilimsel yayınlar basılmalı, Aylık dergi olarak ilköğretim okullarına dağıtımı yapılmalıdır.

2- Öğretmenlerin teknolojik ve bilimsel gelişmelere ayak uydurabilmeleri, değişimin hızına yetişebilmeleri için kendilerini sürekli geliştirmeleri ve bilgilerini yenilemeleri gerekmektedir. Bunu desteklemek için öğretmenlere yöntem ve teknikler, araç gereç kullanma ile ilgili hizmet içi eğitim kursları verilmelidir. Böylelikle öğretmenler öğrencilerin dikkatlerinin uyanık olmasını sağlayacak, bilgilerin akılda kalıcılığını arttıracaktır.

Bilgisayarlar günlük yaşamımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. İlköğretim okullarında son yıllarda farklı bilgisayar programları kullanılmıştır. En son olarak Milli Eğitim Bakanlığının internet sitesine koymuş olduğu e-okul programına geçilmiştir ve bu sene bu program kullanılmaktadır. Bilgisayar kullanmayı bilmeyen öğretmenler işlerini yaparken zorluk çekmektedir. Bu sorunu önlemek amacıyla üniversitelerimizde bilgisayar ders saati sayısı arttırılmalı, ders öğretmen adaylarını gerçek bir bilgisayar kullanıcısı durumuna getirmelidir. Öğretmenlerimizin her yıl bu bilgisayar programlarını kullanmayı öğrenmeleri amacıyla hizmet içi eğitim kursları açılmalıdır.

3- Okullarımızın bulunduğu çevredeki gürültüler sınıfta öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına neden olabilmektedir. Bunu önlemek amacıyla okullar gürültüden uzak yerlere yapılmalı ve taşıtların bahçesine girmediği küçük birer kampüs niteliğinde olmalı, gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır. Ayrıca okul binalarının ses yalıtımı en iyi derecede olmalı, sınıf içerisine hiç ses girmemelidir.

4- Velilerin ilgisizliğinin öğrencilerin derslerini olumsuz yönde etkilediği açıktır. Velilerin okula ilgisinin arttırılması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla okullarda sıkça kermesler düzenlenmeli, toplantılar yapılmalı, velilerin eğitime ortak edilmeleri gerekmektedir.

5- Öğrenciler arkadaş çevrelerinden çok etkilenmekte ve yaşadıkları sorunlar derslerini olumsuz etkilemektedir. Her okullarda rehberlik servisi mutlaka bulunmalı, okulun öğrenci mevcuduna göre rehber öğretmen sayıları arttırılmalıdır. Kalabalık okullarda bir rehber öğretmen tüm öğrencilere yetişemeyebilmektedir, bu durumda okulda rehber öğretmen sayısı iki ya da üçe çıkartılmalıdır. Öğrencilerin arkadaş çevreleri yakından takip edilmelidir. Bunun için aile ve okul işbirliği şarttır.

6- Öğrencilerin özgüven eksikliği ders başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Buna yönelik olarak öğretmenlerin öğrencileri ödüllendirmeleri, övmeleri öğrencilerin özgüvenlerini geliştirici adımlardır. Bu sıkça uygulanmalı öğrencilerin başarıları ön plana çıkarılmalı, dersler daha ilgi çekici ve eğlenceli hale

getirilmelidir. Bazı öğrencilerin ön plana çıkma isteği de dersin disiplinini bozabilmektedir. Bunun için okulun rehberlik servisinden yardım alınmalıdır. Aşırıya kaçan disiplinsiz öğrenci davranışlarının engellenmesi için gerekli yaptırımların uygulanması gerekebilir.

7- Öğretmenlerin ulaşım sorununu çözmek amacıyla okullar öğretmenlerine servis çıkartılabilir veya öğretmenlerin tayinleri ev adresleri ikamet gösterilerek evlerine yakın yerlerdeki okullara çıkartılabilir. Barınma sorunu için ise öğretmen lojmanları yapılmalı, sayıları yeterli ve sağlıklı yaşam alanları olmalıdır.

Öğretmenler için öfkeyle baş etme ve sosyal iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik seminerler zorunlu hale getirilebilir. Böylelikle sınıfta kızgınlık ve sinirlerine hakim olmayı başarabilmelidirler. Bunun yanında okullarda öğretmen odaları öğretmenlerin rahatlayabilmeleri için uygun hale getirilebilir. Öğrenciler için olduğu kadar öğretmenler için de okullarda psikolog ya da rehberlik bölümü oluşturulabilir.

8- Üniversitelerde uygulama derslerine ağırlık verilmelidir. Haftanın 2 günü teorik, 3 günü ilköğretim okullarında uygulama yapılabilir. Üniversitelere yakın bazı ilköğretim okulları pedagojik anlamda eğitim fakültesine bağlı olabilir. Böylelikle öğretmen adayları öğrendikleri yöntem ve teknikleri daha çok uygulama imkanı bulacak, yöntemleri daha iyi uygulamayı öğrenecektir.

9- Öğrenciler bilgileri yerinde, gezi ve gözlem yoluyla daha iyi öğrenebilmekte ve bilgilerin kalıcılığı sağlanmaktadır. Öğretmenler gezi, gözlem tekniğini sıkça kullanmalıdır. Bunu yapabilmeleri için okul idaresi öğretmene kolaylık sağlamalı, ulaşım vb. sorunlarda yardım etmelidir. Öğretmenler gösteri yöntemini kalabalık sınıflarda uygulayamadıklarını söylemişlerdir. Sınıf mevcutlarının fazla olması dersi olumsuz etkilemektedir. Bunu için küçük okullar yeniden inşa edilip büyütülmeli, derslik sayısı artırılmalıdır. Sınıflar 25 öğrencinin sığabileceği büyüklükte olmalı, fakat dersliklerin sayısı çok olmalıdır. Dolayısıyla daha çok öğretmen ihtiyacı

olacaktır, bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığının daha çok öğretmen ataması gerekmektedir.

Eğitim ve öğretimin en önemli yapıtaşı öğretmenlerdir. Üniversitelerde öğretmen adaylarımızın çok iyi eğitilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin eğitimde daha verimli olmaları için psikolojik, ekonomik ve sosyal sorunlarının olmaması gerekmektedir. Bu sorunlar en aza indirildiğinde öğretmenler, öğrencilerin eğitim ve sorunlarıyla daha çok ilgilenebileceklerdir. Öğretmenlerimizin yaşam standartları yükseltilmeli ve işlerini para için değil seyerek yapmaları sağlanmalıdır. Böyle bir durumda öğretmenlik mesleğine ilgi artacak ve eğitimde kalitenin yükselmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. **“Etkili Öğrenme ve Öğretim”**, İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 1996.
- Açıkgöz, K. **“Aktif Öğrenme”**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, 2005.
- Ağır, Ö. **“İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar”**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2003.
- Arslan, H. **“İlköğretim İkinci Kademesinde Okutulan Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Sürecinde Kullanılan Metotlar Üzerine Bir Araştırma”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Başar,H. **“Sınıf Yönetimi”**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1999
- Başaran, İ. Ethem. **“Türkiye Eğitim Sistemi”**, Ankara: Yargıcı Matbaası, 1996.
- Bennet, L.; Scholes, R. **“ Goals and Attitudes Related to Technology Use İn A Social Studies Method Course”** Journal of Social Studies Research. Colombia: Üniversity of Missouri, 2001.
- Binbaşoğlu, C. **“Genel Öğretim Bilgisi: Öğretimin İlke Yöntem ve Teknikleri”**, Ankara: Binbaşoğlu Yayınevi, 1981.
- BÜYÜKKARCI, S. **“İstanbul Ermeni Okulları”**, Dizgi Ofset, Konya, 2003.
- Demirel, Ö. **“ Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı”**, Ankara: Pegem Yayıncılık, 1999.
- Doğan, H. **“Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı”**, Ankara: Önder Matbaacılık, 1997.
- Dönmezer, İ. **“ Eğitim Psikolojisi ”**, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1997.
- Erden, M. **“Sosyal Bilgiler Öğretimi”** İstanbul: Alkım Yayınevi, Tarihsiz.
- Erden, M. ve Yasemin Akman. **“ Eğitim Psikolojisi Gelişim- Öğrenme- Öğretme”**, Ankara: 9. Baskı, Arkadaş Yayınevi, 1996.
- Fidan, N. ve Erden, M. **“Eğitime Giriş”**, Ankara: Meteksan Anonim Şirketi, 1994.
- Güler, E. **“İlköğretim Okullarında 6. ve 7. Sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenişi ile İlgili Öğrenci Görüşleri”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

- Gültekin, M. “**Temel Eğitim İkinci Kademe İçin Alternatif Program Modelleri**”, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No: 1103, 1999.
- Güner, C. “**Öğretmenlerin, Öğrencilerin Okuldaki Akademik Başarılarına Etkileri**” Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,1995.
- Işık, Y. “**İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Sınıf Ortamında Öğretilmesinde Karşılaşılan Güçlüklerle İlgili Uzman, Müfettiş ve Öğretmen Görüşleri**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- İsmail Günday, “**Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı (İlköğretim 5. Sınıf)**”, Sürat Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kavcar, C. “**Yüksek Öğretmen Okulunun, Öğretmen Yetiştirmedeki Yeri**” Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü, Bugünü-Geleceği Sempozyumu, Ankara, 1987.
- Kısakürek, M. Ali. “**Sosyal Bilgiler Öğretiminin Niteliği, Kapsamı ve Amaçları.**” **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 196, 1988.
- Köstüklü, N. “**Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi**”, Konya, 1999.
- MEB, “**İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu**”, Ankara, 2005
- Moffat, M. P. “**Sosyal Bilgiler Öğretimi**”, Çeviren: N. Oran. İstanbul: MEB, 1957.
- Özoğlu, S. Ç. “**Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi**”, Ankara: Ankara Üniversitesi Öztürk, C., Zülfü Karabacak, Levent Öğrenir, Fethiye Dayı, Kuaybe Baştürk, Kadriye Ersoy, Eğitim Fakültesi Yayınları; No: 38, 1974.
- Paykoç, F. “**Tarih Öğretimi**”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi yayınları; No: 167, 1991.
- Sığan, C. “**İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkinliğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması**”, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- Shaughnessy ve Haladyna, Aktaran: Aşçı, S. “**Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öğrenci Tutumları ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler**”, Yüksek Lisans Projesi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2004.

- Sönmez, V. “ **Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Klavuzu**”, Ankara: Anı Yayıncılık, 1997.
- Sözer, E. “**Sosyal Bilgiler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi**”, (Editör: Gürhan Can) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; No: 1064, 1998a, ss.3-12.
- Tahiroğlu, M. “**İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler**” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.
- Toklu, S. “**Öğretmen Algısına Göre İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sorunlar**” Üzerine Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997.
- Varış, F. **Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”**, Ankara: Alkım Yayıncılık,1996.
- “Temel Kavramlar ve Program geliştirmeye Sistemantik Yaklaşım”, **Eğitim Bilimlerinde Yenilikler**. (Editör: Ayhan Hakan) Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1016, 1998, s.3-15.
- Vural, M. “ **ilköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Kılavuzları**”, Erzurum: 2005, s.490).
- Yaşar, Ş. “ **Çağdaş Bilim Anlayışı,**” **Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1020, 1998a.
- Yaşar, Ş. “Sosyal Bilgilerde Öğretim Etkinliklerinin Planlanması”. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. (Editör: Gürhan Can) Eskişehir: Anadolu ÜniversitesiYayınları; No: 1064, 1998b, ss143-147.
- YAZICI, A. İ. “ **İlköğretim Okulları birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler Öğretiminin Çeşitli değişkenler Açısından İncelenmesi**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

EK-1**Çalışmanın Yapıldığı İzmir – Torbalı İlköğretim Okulları**

80.Yıl İÖÖ.	Cumhuriyet İÖÖ.
Kazımpaşa İÖÖ.	Çetineller İÖÖ.
Gazi İÖÖ.	Serdar Genç İÖÖ.
Fatih İÖÖ.	Şehit Çavuş Haydar Arda Erertingi İÖÖ.
Cengiz Topel İÖÖ.	Yedi Eylül İÖÖ.
Özbey İÖÖ.	Ahmetli İÖÖ.
Yeniköy İÖÖ.	Kuşçuburun İÖÖ.
Yazıbaşı İÖÖ.	Subaşı İÖÖ.
Pamukyazı İÖÖ.	Çaybaşı İÖÖ.
Dağkızılca İÖÖ.	

EK-2**Değerli Öğretmenler,**

Bu anket, İlköğretim okullarının birinci kademesinde Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri ortaya çıkarmak amacı ile hazırlanmıştır. Anket içinde bulunan ifadelerin herhangi bir doğru cevabı yoktur. Okuduğunuz ifadelerde size uygun olanları işaretleyerek belirtiniz. Lütfen formlar üzerine isim yazmayınız. Burada vereceğiniz cevaplar yalnızca bilimsel amaçla kullanılacak olup, herhangi bir kişi ya da makama verilmeyecektir.

Aşağıdaki anketle ilgili sorulardan size uygun şıkları işaretleyiniz, vereceğiniz cevaplar için teşekkür eder, başarılar dilerim.

Sınıf Öğretmeni**Fulya ACAR**

1. Cinsiyetiniz

Bay ( ) Bayan ( )

2. Görev Yaptığınız Yerleşim Yeri

Merkez ( ) Taşra ( )

3. Öğrenim Durumunuz

Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Lisans üstü ( )

4. Bu güne kadar eğitim- öğretim ile ilgili katıldığınız hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerler

Hiç katılmadım ( )

Bir defa katıldım ( )

1-5 defa arasında katıldım ( )

5 defadan fazla katıldım ( )

5. Hizmet Süreniz

0-5 Yıl ( ) 6-10 Yıl ( ) 11-15 Yıl ( ) 16-20 Yıl ( ) 21 Yıl ve üzeri ( )

6. Mezun Olduğunuz Fakülte

Eğitim Fakültesi ( ) Diğer Fakülteler ( )

Araç - Gereç Kullanma ve Temin Etme ile İlgili Sorunlar

Bu bölümde öğretmenlerin araç-gereç ve temin etme ile ilgili karşılaştıkları sorunlar ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen sorular sizce ne derece problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına X işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz.

	Hiç	Çok az	Az	Orta	Çok
1- Mezun olduğunuz okuldan araç-gereç kullanma ile ilgili yeterli ders aldınız mı?	( )	( )	( )	( )	( )
2- Mezun olduğunuz okuldan materyal geliştirme dersi yeterli derecede aldınız mı?	( )	( )	( )	( )	( )
3- Mezun olunan okuldan bilgisayar eğitimi dersi aldınız mı?	( )	( )	( )	( )	( )
4- Eğitim araç-gereçlerinin öğrencilerin seviyelerine uygun buluyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
5- Kullanılan eğitim araçları eğitimin amaçlarına hizmet ediyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
6- Kullanılan eğitim araçları öğrencilerin dikkatini çekmede yeterli mi?	( )	( )	( )	( )	( )
7- Araç-gereç kullanmanız sınıfta disiplin problemlerine yol açıyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
8- İlköğretim müfettişleri eğitim araç-gereçlerini kullanmada ve sizi güdülemede rehberlik ediyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
9- Hizmet içi eğitim seminerlerinde araç-gereç kullanımına yer veriliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
10- Araç-gereç kullanma ile ilgili açılan kurs yada seminerleri yeterli buluyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
11- Ders araçları yapım merkezinin eğitim alanındaki faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
12- İl Eğitim Araçları Merkezinden sağlanan araçları güncel buluyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
13- Dersin içeriğine uygun araç-gereçleri temin edebiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )

Yöntem ve Teknikler İle İlgili Sorunlar

Bu bölümde öğretmenlerin yöntem-teknikleri kullanırken karşılaştıkları sorunlar ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen sorular sizce ne derece problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına X işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiç	Çok az	Az	Orta	Çok
1- Mezun olduğunuz okuldan yöntem ve teknikle ilgili aldığımız dersi ne derece yeterli buluyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
2- Mezun olduğunuz okulda yöntem ve teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulabiliyor muydunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
3- Anlatım yöntemi kullanıldığında ders sıkıcı oluyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
4- Soru-cevap yöntemini ne derece doğru ve etkili kullanabiliyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
5- Problemin çözümü için gerekli materyal ve kaynaklara kolay ulaşabiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
6- Yöntem ve teknikleri kullanırken disiplin problemi ile karşılaşılıyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
7- Gösteri yöntemini kullanabilmek için gerekli ortamı ne derecede sağlayabiliyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
8- Gösteri yöntemini kalabalık sınıflar da ne derecede uygulayabiliyorsunuz ?	( )	( )	( )	( )	( )
9- Örnek olay incelemesi yapmak için öğrencinin seviyesine göre örnek olay seçebiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
10- Grup tartışması yöntemi kullanırken tartışmayı konu üzerinde ne derecede tutabiliyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
11-Öğrencilerin seviyelerine ve anlama düzeylerine uygun yöntem-teknikleri ne derecede seçebiliyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
12-Diğer					

Okul İle İlgili Karşılan Sorunlar

Bu bölümde öğretmenlerin çalıştıkları okul ile ilgili karşılaştıkları sorunlar ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen sorular sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına X işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiç	Çok Az	Az	Orta	Çok
1- Okulunuz bulunduğu çevre itibarı ile ne derece gürültülü?	( )	( )	( )	( )	( )
2- Dışardan gelen gürültüler öğrencinin dikkatinin dağılmasına neden oluyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
3- Okulun çevresinde gelişen olumsuzluklar derse motivasyonu etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
4- Okulun çevresinin sosyal yapısından kaynaklanan bir sorun oluyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
5- Rehberlik servisleri disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	( )	( )	( )	( )	( )
6- Okul idaresinin aldığı önlemler disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	( )	( )	( )	( )	( )
7- Okulun fiziki yapısı eğitim ve öğretime elverişli mi?	( )	( )	( )	( )	( )
8- İdarecilerin size karşı tutum ve davranışları eğitime ve öğretime motive olmanızı etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
9- Kurumunuzda Bulunan eğitim araç-gereçleri yeterli mi?	( )	( )	( )	( )	( )
10- Derslikler araç-gereç kullanımı bakımından yeterli mi?	( )	( )	( )	( )	( )
11- Okulda bulunan eğitim araç-gereçlerinden yerinde ve zamanında faydalanabiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
12- Okulda bulunan eğitim araç-gereçleri zamanında yenileniyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
13- Okulunuzda ders öncesi hazırlık yapabilme ve materyal üretebilme imkanı var mı?	( )	( )	( )	( )	( )

Öğrenciden Kaynaklanan Sorunlar

Bu bölümde öğrenciden kaynaklanan sorunlar ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen durumlar sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına X işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiç	Çok Az	Az	Orta	Çok
1- Velilerinin ilgisiz olmaları, öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
2- Ailenin ekonomik problemleri öğrencileri olumsuz etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
3- Öğrencinin sahip olduğu bedensel ve zihinsel engeller dersi olumsuz etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
4- Öğrencinin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukları derse yansıyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
5- Öğrenci yakınlarının, öğrenci sorunlarına müdahalesi derse olumsuz yansıyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
6- Öğrencilerin ön plana çıkmak için yaptığı davranışlar dersi disiplinini bozuyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
7- Öğrencilerin başarısızlık kaygısının yüksek olması dersi olumsuz etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
8- Öğrencinin güven duygusunun eksik olması öğrenciyi ve öğretmeni olumsuz etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
9- Psikolojik nedenler ve heyecansal durumlar sınıfa olumsuz yansıyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
10- Öğrencinin derse ve size karşı olumsuz tutum geliştirmesi dersi olumsuz etkiliyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
11- Size karşı saygısız ve kaba davranışlarla karşılaşılıyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
12-Diğer					

Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Sorunlar

Bu bölümde öğretmenin kendisinden kaynaklanan sorunlar ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen durumlar sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına X işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiç	Çok Az	Az	Orta	Çok
1- Sosyal bilgiler dersi ile ilgili yeterli alan bilgisine sahip misiniz?	( )	( )	( )	( )	( )
2- Sosyal Bilgiler ile ilgili güncel bilgileri ne derece takip edebiliyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
3- Öğrencilerin sorunları karşısında kendinizi yeterli hissediyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
4- Sosyo-ekonomik durumunuz motivasyonunuzu ne derece etkiliyor?	( )	( )	( )	( )	( )
5- Ailevi sorunlarınız ders esnasında dikkatinizi dağıtıyor mu?	( )	( )	( )	( )	( )
6- Ders esnasında çabuk kızıp sinirleniyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
7- Çalıştığınız yerde ulaşım ve barınma probleminiz yaşıyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
8- Derste Türkçe'yi kurallarına uygun kullanma konusunda yeterli misiniz?	( )	( )	( )	( )	( )
9- Yeni eğitim teknolojilerini (bilgisayar vb.) yeterli derecede kullanabiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
10- Öğretim sırasında meydana gelen sorunları çözebiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
11- Eğitim araçlarını yeterince kullanabiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
12- Ders işlerken zamanı etkili ve doğru kullanabiliyor musunuz?	( )	( )	( )	( )	( )
13-Diğer					